

JUDr. Jaroslav Preiss – retribuční sonda

► Igor Volný

Hospodářskou politiku, ale i budování první republiky spojují dvě významné osobnosti. Pozornost si určitě zaslouží J. A. Baťa, budovatel mohutného „baťovského“ koncernu, a pak také určitě JUDr. Jaroslav Preiss (8. 12. 1870 – 29. 4. 1946), vrchní ředitel Živnostenské banky a především prezident Ústředního svazu československých průmyslníků. Mezi koncernem J. A. Bati a Živnostenskou bankou musíme ale vnímat jeden velmi podstatný rozdíl. Baťův koncern byl rodinným podnikem, jehož akcie byly v převážné většině drženy rodinou Baťů. Naproti tomu Živnostenská banka vznikla jako důsledek emancipačních hospodářských snah národního obrození. Až do dvacátých let dvacátého století držely většinový akciový podíl na Živnobance jazykově české družstevní záložny městského typu podle konceptu právníka Schulze-Delitzsche,¹ které se staly v roce 1868 rozhodujícím faktorem při založení Živnostenské banky, spolu s osobnostmi, jako byli dr. F. L. Rieger, Jan Palacký, Alois Oliva, dr. Skrejšovský, prof. rytíř Antonín Randa a mnoho dalších.²

- 1 Významným propagátorem záloženského hnutí v českých historických zemích byl František Šimáček, vydavatel časopisu s názvem „Posel z Prahy – List zábavný a poučný pro město i ves“. V něm popularizoval a propagoval záloženskou myšlenku. Později se stal členem představenstva Živnostenské banky. První záložna v Čechách byla založena v roce 1859 ve Vlašimi, nejstarší záložna na Moravě byla založena 13. 1. 1861 v Přerově. Slavný český právník prof. rytíř Antonín Randa připravil v roce 1872 pro Zemský sněm v Čechách osnovu zákona upravujícího činnost záložen. Legislativní práce však byla přenesena na půdu říšského sněmu ve Vídni, kde byl dne 9. 4. 1873 přijat záloženský zákon pro celé Předlitavsko. Pruský sněm v Berlíně schválil dne 27. 3. 1867 podle návrhu Schulze-Delitzsche speciální záloženský zákon, který platil po sjednocení Německa na celém území státu s výjimkou Bavorska, jež přijalo na svém zemském sněmu dne 29. 4. 1869 vlastní záloženský zákon. První záložny působily zpočátku s právní formou spolku, teprve Schulze-Delitzsch zvolil jako vhodnou právní úpravu družstevní formu společnosti. Na nevyhovující postavení spolku upozorňoval také Randa. Pruská právní úprava vyžadovala striktní princip osobního ručení člena družstva za závazky záložny, zatímco rakouská úprava ponechávala možnost volby ve stanovách. Randa se angažoval v Ústřední jednotě záložen v odborné právníkové sekci, zatímco prof. Albín Bráf působil v sekci statistické.
- 2 ŠPIDLA, Vladimír. *Založení Živnostenské banky*. Diplomová práce. Praha: FF UK, 1976. Dostupné v AČNB.

Přestože Preiss pobíral nadprůměrné příjmy odpovídající velikosti a významu Živnostenské banky v československém průmyslu, nedržel ovládací podíl na banke, byť do akcií banky investoval.³ Stejně tak nepatřil k nejbohatším lidem v Československu, jak se občas mylně uvádí, ač byl beze sporu velmi bohatým mužem. Byl především nejmocnějším mužem československého průmyslu a jeho organizátorem, stratégem v tom nejlepším smyslu.

Jméno JUDr. Jaroslava Preisse bylo veřejnosti naposledy připomenuto počátkem devadesátých let rozhodnutím Syndikátu novinářů udělovat cenu Jaroslava Preisse za mimořádný přínos hospodářské žurnalistice. To mělo svůj pochopitelný důvod. Preiss vedl v Národních listech od roku 1900 Národohospodářskou rubriku, a to velmi úspěšně. Není přehnané tvrzení, že jeho činnost v Národních listech by měla být vzorem pro hospodářské redaktory. Odtud přešel v roce 1904 do Živnostenské banky, se kterou spojil svoji celoživotní kariéru. Zde se opět krátce věnoval hospodářské žurnalistice, redigoval totiž hospodářský list s názvem Finanční listy, vydávaný Živnostenskou bankou. Cenu Jaroslava Preisse ovšem Syndikát novinářů po několika letech v tichosti přestal udělovat.

Další příležitost k setkání s osobou dr. Jaroslava Preisse, ovšem v sedmdesátých letech minulého století, přinesl film režiséra Otakara Vávry Dny zrady, kde je vylíčen jako představitel „zrádné buržoazie“, která pomohla rozbít jednotu státního území a tím přivést republiku k mnichovské tragédii. V materiálech bývalého Studijního ústavu Ministerstva vnitra vzniklých v padesátých letech minulého století se můžeme pod jmenným heslem vrchního ředitele Jana Dvořáčka dočíst, že *je známo, že ve vedení této banky (Živnobanky) v čele s Preissem jako představitelé nejdravějšího čs. kapitálu ještě před okupací navazovali úzké styky s německými velkokapitalisty a jejich úsilím bylo zavést v bývalé ČSR podobný režim jako v hitlerovském Německu.*⁴ A konečně u hesla Jaroslav Preiss v témže svazku je uvedeno, že *v době prvé republiky i v době okupace vyvíjel činnost směřující proti státní samostatnosti a bezpečnosti ČSR, a to hlavně svojí finanční politikou namířenu proti zájmům českého národa.*⁵ A dále: *Pro svoji spolupráci s vysokými německými činiteli, jak politickými, tak finančními, byl v květnu 1945 zatčen a jeho majetek byl konfiskován.* Skutečnost byla ale poněkud jiná. Podívejme se tedy, kdo byl JUDr. Jaroslav Preiss a jak probíhalo jeho poválečné retribuční řízení.

Sborník ABS ve svém čísle 11/2013 publikoval studii Karolíny Honsové věnovanou poválečnému stíhání J. A. Bati.⁶

3 Centrální spisovna Městského soudu, Hostivice. Dědický spis DIII 454/46, přečíslovaný na 18D 662/96. Z něj je zřejmé, že na účtu cenných papírů u ŽB pod číslem 37040 bylo k 29. 4. 1946 evidováno 3 488 ks akcií Živnobanky. Z Kompassu je zřejmé, že Živnobanka tvořila základní kapitál 240 000 000 Kč z 1 200 000 ks akcií po 200 Kč. Preiss tedy vlastnil 3 promile banky.

4 ABS, Z-6-360, svazek Účast německého kapitálu na čs. horním, hutním a železářském průmyslu, heslo Ing. Jan Dvořáček.

5 Tamtéž, heslo Dr. Jaroslav Preiss.

6 HONSOVÁ, Karolína. Z modly zrádcem. In: *Sborník ABS 11*. Praha: ABS, 2013, s. 51–74.

Uvedený text proto doplňuje pohled na poválečné retribuční stíhání další podnikatelské veličiny, totiž Jaroslava Preisse, a to včetně stručného náhledu na průběh konfiskačního řízení. Výsledná syntéza se nemohla opřít o spis vyšetřujícího soudce, protože ten se nedochoval spolu s vězeňskou dokumentací z období vazebního stíhání, a to včetně zdravotní dokumentace z průběhu hospitalizace v nemocnici tehdejšího krajského soudu trestního na Pankráci. Těžiště poznatků vyplývá tedy především z dokumentace ABS doplněné o spis národního prokurátora, písemností uložených v archivu Kanceláře prezidenta republiky, dědického spisu, obsahujícího souhrn některých konfiskačních výměrů a konečně pak i z rodinné a soukromé korespondence. Pokud se v textu hovoří o listinách nebo dokumentech vyšetřujícího soudu, je pramenem základní vyšetřovací spis ABS č. 305-201-2. Text je ukázkou a upraveným výtahem z připravované monografie věnované dr. Jaroslavu Preissovi.

Rodina a mládí

Preiss se narodil 8. prosince 1870 v Přešticích v rodině právníka. Navštěvoval gymnázium v Domažlicích, kde se seznámil s pozdějším katolickým spisovatelem J. Š. Baarem a společně zde vedli studentský časopis Vlna. Preiss se tehdy pokusil o sepsání společenského románu, který byl publikován ve jmenovaném listu. Z hlediska žánru by se dal zařadit spíše k sociálnímu realismu. Práce na něm ovšem předčasně skončila, což bylo zapříčiněno vyšetřováním používání školního rozmnožovacího stroje.

Po maturitě pokračoval ve studiích na pražské Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Zde se zapojil do studentského spolkového života, což vyústilo v jeho zvolení starostou spolku Všehrd ve správním roce 1893/1894, ale i v období 1894/1895, právě v bouřlivém kvasu Omladiny. Preiss po svém nástupu do vedení spolku učinil poznámku do spolkové knihy vzkazů: *Přátelé! Vrátiv se zpět, přejímám správu spolku. Pozdravuji Vás z celé duše. Prosím, abyste mi radostí i skutkem nápomocni byli. Je nutno učiniti něco, co růstu Všehrdu by sloužilo, a v tom se bohdá ještě sejdem. Na zdar!* Na valné hromadě spolku byli na podzim 1894 poraženi stoupenci staročechů mladočeskými a tzv. pokrokářskými studenty. Hlas národa přinesl následující den zprávu s názvem *Velmi bouřlivá valná hromada Všehrdu* a důvod pro bouři na valnici, jak se tehdy říkalo, skutečně byl.⁷ Poražená skupina studentů totiž nepravdivě

7 AUK, Vřestudentský archiv, f. Vřehrd, sign. B 402, korespondenční kniha (ve skutečnosti spíše kniha vzkazů). Co se týče Preissova starostování ve Vřehrdu, je třeba provést určité upřesnění. V některých výročních zprávách Vřehrdu ještě z devatenáctého století je uveden jako starosta ve správním roce 1893/1894 a také 1894/1895. Správný rok spolku tehdy začínal 1. 10. a končil posledního září roku následujícího. V období 1893/1894 je uveden jako starosta Hanuš Kříž, ale i Jaroslav Preiss, který zapsal svůj zápis do knihy vzkazů ve druhé polovině správního období 1893/1894. Jeho starostování nikdo nezpochybňoval. Ve výročních zprávách z dvacátého století je Preiss uváděn v seznámech starostů pouze za správní rok 1894/1895, což není přesné a správné.

obvinila Preisse z urážek staročeských profesorů, zejména prof. rytíře Randy. Stoupenčí mladočechů měli ve zvyku nevybíravě napadat staročeské profesory. Nakonec na mimořádné valné hromadě 21. února 1894 vystoupil proti Preissovi nevybíravě kolega Vážný, což vyústilo v Preissovu žádost ke spolkovému čestnému soudu. Ten rozhodl v květnu 1894 ve Preissův prospěch.⁸ Byť se Preiss hlásil spíše k mladočechům, není možno ho považovat za kulturního revolucionáře. Spolu s kolegou Rašínem se angažoval taktéž ve spolku Slavia, který vznikl podobně jako Všehrd na půdě Akademického čtenářského spolku.

Studium na právech spojil Preiss s účastí na slavném semináři teorie národního hospodářství prof. Albína Bráfa, který si účastníky pečlivě vybíral. Jak zaznamenali pamětníci, semináře probíhaly v bytě prof. Bráfa v Palackého domě při kávě a doutníku a probírala se zde soudobá ekonomická literatura a národohospodářské souvislosti. Jen doplňuji, že prof. Albín Bráf byl zetěm obrozence dr. F. L. Riegera a ten byl zase zetěm „Otce národa“ Františka Palackého. K dalším účastníkům semináře patřili např. prof. Karel Engliš, prof. Wilibald Mildschuch, dr. Alois Rašín a pozdější generální sekretář Ústředního svazu průmyslníků dr. František Hodáč, ten ovšem seminář opustil z důvodu politické roztržky s prof. Brádem.

Podle vzpomínky vrchního ředitele Živnobanky dr. Antonína Tilleho patřil Preiss k nejlepším žákům prof. Bráfa a na jeho starostování ve Všehrdu se dlouho a v dobrém vzpomínalo.⁹ Studijní přátelství s Aloisem Rašínem stvrdil jednak společnou prací na překladu spisu Maxe Lorenze Marxovská sociální demokracie a potom organizováním přednášek dr. Rašína pro Všehrd o českém historickém státním právu. Studijním pobytem v Německu se vyhnul zatýkácí akci mezi omladináři, a tak se mohl v klidu připravovat na venkově mimo Prahu ke složení závěrečných státních zkoušek. Přibližně v té době mu zemřel otec.

Po ukončení studia na právech pracoval krátce jako soudní praktikant a přispíval články do hospodářské rubriky Radikálních listů, redigovaných Aloisem Rašínem. V roce 1900 nastoupil do redakce Národních listů s posláním kultivovat hospodářskou rubriku listu. Na vstup Preisse do Národních listů měl vliv prof. Bráf.

V roce 1898 uzavřel Preiss v Poděbradech sňatek s Olgou Dostalovou, dcerou Leopolda Dostala, zakladatele rozvětveného umělecky založeného rodu, statkáře z Veleslavína a majitele cukrovaru v Poděbradech.¹⁰ Tak například herečka Leopolda Dostalová, jedna z dcer Leopolda Dostala, působila na divadelních prknech ješ-

8 AUK, Všestudentský archiv, f. Všehrd, sign. A 328, dopis Preisse ze dne 22. 2. 1894, ve kterém žádá svolání čestného soudu. Rozhodnutí čestného soudu ze dne 10. 5. ve prospěch Preisse je zapsáno na rubu dopisu.

9 AČNB, f. Živnostenská banka, Věstník klubu úředníků Živnostenské banky, mimořádné číslo k 60. narozeninám dr. Preisse, ročník XV, číslo 12, vyšlo 8. 12. 1930.

10 Cukrovar byl zbourán ještě v průběhu první republiky, zachovala se však vila Dostálka, která byla součástí cukrovaru a nyní patří k významným poděbradským místům na poznávací turistické trase v Poděbradech.

tě v šedesátých letech dvacátého století. Další potomci tohoto rodu působí i nadále v oblasti umění nebo v bankovníctví. V manželství s Olgou se narodily manželům Preissovi tři dcery, Olga, Jaroslava a Věra. Synové náčelníka Sokola JUDr. Scheinera pojal po Velké válce za manželky Olgu a Jaroslavu, Věra uzavřela sňatek s JUDr. Josefem „Joe“ Hartmannem, později vysokým funkcionářem československého cukrovarnického průmyslu. JUDr. Josef Scheiner ml., advokát, pojal za svoji choť Olgu a pozdější docent vnitřního lékařství MUDr. Jiří Scheiner se oženil s Jaroslavou, která zemřela v důsledku nemoci v roce 1943. Preissova manželka Olga zemřela nečekaně po Velké válce na počátku dvacátých let minulého století.

V roce 1904 nastoupil Preiss do Živnostenské banky a současně redigoval důležitý týdeník Finanční listy, vydávaný Živnostenskou bankou. V roce 1916 byl zatčen už jako vysoký bankovní funkcionář v hodnosti náměstka vrchního ředitele za zločin vojenské zrady, protože měl sabotovat upisování rakouských válečných půjček. Zatýkání prováděl policejní rada Staatspolizei dr. Josef Kieslinger, ten měl také na starost dohled nad rodinou T. G. M. Jelikož dr. Kieslinger vykonával služební povinnosti spíše vlašně a k rodině T. G. M. se choval celkem korektně, navázal po odchodu ze státních služeb po válce společenské kontakty s dr. Přemyslem Šámalem, kancléřem prezidenta Masaryka. Nakonec i Preissovo zatčení v bance proběhlo víceméně slušně. Dr. Kieslinger nejprve doprovodil Preisse domů, aby si mohl vyřídit své věci, a teprve pak následovalo dodání do Vídně.¹¹ Preiss byl vězněn ve vojenské věznici v Mollersdorfu, ve „věži“, a v té době byl v sousedním objektu taktéž Rašín. Jak později vzpomínal Preiss v Rašínově památníku, záhy o sobě oba muži věděli a zamávali si do okna.¹²

Průmyslník a budovatel ze staré školy

Díky amnestii císaře Karla byl Preiss v roce 1917 propuštěn z vězení. Okamžitě se vrátil do Živnostenské banky, kde zaujal funkci vrchního ředitele. Společně s vrchním ředitelem Městské spořitelny pražské a pozdějším guvernérem Národní banky dr. Vilémem Pospíšilem připravovali základní obrys hospodářské politiky státu po předpokládané prohrané Velké válce. Po roce 1918 byla přijata celá řada zákonů, které upravily směr československého hospodářství. Živnostenská banka pod Preissovi vedením v rámci programu nostrifikace vybuodovala v krátké době mohutný průmyslový koncern ovládaný českým kapitálem. Prezident Masaryk konzultoval s ředitelem Zemské banky pro Čechy a též fundovaným odborníkem dr. Roosem, zda je Preissova hospodářská politika správná. Obavy vzbuzovala především rostoucí síla Živnobanky. Odpověď dr. Roose Preissovi průmyslovou politiku podpořila. Konečně v jednom ze svých dopisů Preissovi sděluje, že *Vaše slova budou mi*

11 AČNB, f. Živnostenská banka, Věstník klubu úředníků Živnostenské banky, mimořádné číslo k 60. narozeninám Dr. Preisse. Vzpomínka Ant. Tilleho.

12 PENÍŽEK, Josef. *Rašínův památník*. Praha, 1927, vzpomínka dr. Preisse na dr. Aloise Rašína.

posílením pro další práci v našem hospodářském životě, jehož vy jste uznaným předním vůdcem a Vaše banka jedním z nejdůležitějších pilířů.¹³

Ovšem Preissovo budovatelské dílo můžeme sledovat již od počátku dvacátého století. V roce 1902 se zasadil o vznik profesního textilního spolku s názvem Spolek československých průmyslníků textilních, kde vykonával funkci tajemníka. Svoji stopu zde zanechal vypracováním pěkné, výpravné publikace věnované právě kapitálově českému textilnímu průmyslu.¹⁴ V roce 1905 vychází Preissův článek, kde vyslovuje odvážnou tezi: *Dílo emancipace Prahy od Vídně po finanční stránce je ve velikých rysech připraveno. Co se zdálo ještě před dvaceti, dvaceti pěti léty nemožným, stalo se.*¹⁵ Článek vyšel později ve sborníku *Několik úvah z let 1905–1907*. Na přelomu a začátku minulého století byla totiž završena jedna etapa velkého budovatelského obrozeneckého díla. Český kapitál dobudoval díky mezigenerační disciplíně svoji komplexní bankovní soustavu.¹⁶ A právě vztah silného domácího kapitálu a národní emancipace znovu zdůraznil ve své předmluvě v publikaci mapující historii Živnostenské banky tentokrát již v samostatném státě takto: *Obrození národa českého po stránce hospodářské nebylo snadné. Dále pokračuje: Bylo třeba překonati malomyslnost, která snadno uvěřila falešnému evangeliu, že z třistaletého utlačování není východiska a že nutno se smiřovati s fakty. Dále: Osvobozením českým dovršuje se tato provinční etapa. Národ, který před 100 lety ještě musil se téměř báti mluvit svým rodným jazykem, probil se a probjoval vlastní prací ke svobodě. Vybojoval si ji sám a může si ji zachovati pouze sám. Dále: Dílo české hospodářské emancipace nutno teprve dovršit. Dále pokračuje: Svě hospodářské emancipace můžeme dosáhnouti jedině tvořením hodnot.*¹⁷ Preiss tím vlastně naznačuje, že je třeba dál pracovat na kapitálové konsolidaci domácího českého průmyslu, která nakonec skutečně probíhala pod vedením Živnostenské banky v dalších poválečných letech.

Počátkem dvacátých let působil Preiss jako hospodářský poradce prezidenta Masaryka, se kterým se nepravidelně scházel ještě ve třicátých letech. Prezident Masaryk byl nejednou hostem na večeři v Preissově bytě, ten si ovšem nepřál okolo schůzek s prezidentem velkou publicitu.

Masaryk Preisse uznával, pokud jde o jeho hospodářský přínos, z hlediska politického úsudku měl ale jiný názor. Kancléř Šámal si zapsal poznámku 7. listopadu

13 AČNB, f. Živnostenská banka, dopis Roose, sign. ŽB-S-VII/i-1-1.

14 PREISS, Jaroslav (ed). *Český průmysl textilní slovem i obrazem*. Praha: Spolek českých průmyslníků textilních, 1909.

15 PREISS, Jaroslav. *Několik úvah z let 1905–1907*. Praha, 1929, text z 15. 10. 1905.

16 Komplexní kapitálově česká bankovní soustava se skládala z lidového peněžnictví (záložen), lidového peněžnictví s veřejnoprávním prvkem (spořitelny), klasických komerčních akciových bank s Živnobankou v čele a konečně Zemské banky Království českého společně se Zemskou hypoteční bankou Království českého jakožto veřejnoprávních bank.

17 PREISS, Jaroslav. Předmluva. In: HORÁK, Josef. *Živnostenská banka v Praze 1868–1918*. Praha: Živnostenská banka, 1918.

1934 o prezidentově pohledu na Preisse takto: *President se netajil úsudkem, že sice uznává záslužnou činnost dr. Preisse na poli průmyslovém, že však politicky ho považuje za malého muže.*¹⁸

V polovině dvacátých let organizovala Živnostenská banka pod Preissovyým vedením úpis akcií Národní banky jakožto cedulové banky, tak aby tyto byly drženy především českými průmyslovými a kapitálovými kruhy. Preiss završil organizaci průmyslové politiky zřízením společného průmyslového prezidia Ústředního svazu průmyslníků. Samotný Ústřední svaz průmyslníků byl připravován již ke konci Velké války, a to společnou prací dr. Preisse a dr. Hodáče, který se stal následně dlouholetým generálním sekretářem Svazu. Preiss působil jako místopředseda. Podle tehdejších stanov bylo sídlo zájmového profesního spolku ve Vídni, po válce se pochopitelně přemístilo do Prahy. Koncem dvacátých let minulého století dokončil strukturu Svazu tak, že Německý svaz průmyslu v Čechách (Hauptverband der Deutschen Industrie in der Tschechoslowakei) a Ústřední svaz průmyslu utvořily společně česko-německé prezidium, které potom volilo prezidenta. Tím byl Preiss až do roku 1939, kdy byl vyhozen říšským protektorem. Utvoření společného průmyslového prezidia mělo státotvorný aspekt, protože připoutávalo průmyslníky z řad sudetských Němců, ale současně též československých občanů k budování společného státu a participaci na společné průmyslové politice. Generálním sekretářem Hauptverbandu byl dr. Josef Kieslinger, se kterým Preiss probíral a připravoval vznik společného průmyslového prezidia. Dr. Kieslinger totiž po Velké válce opustil státní službu a vstoupil do služeb německého průmyslu v Čechách.

Až do roku 1937 bydlel Preiss na nábřeží v prostorném bytě v bývalé budově Penzijního ústavu na Výtoni. Zde měl umístěnu rozsáhlou sbírku obrazů, ale především svoji rozsáhlou knihovnu, která byla po Masarykově knihovně druhou největší soukromou knihovni sbírkou. Část sbírek později převezl na svůj velkostatek Lavičky u Bohotic. Svoji sběratelskou vášeň ovšem řídil i etickými principy, a tak odmítl např. nákup starožitného servisu pod cenou od sovětské mise, která takto rozprodávala různé starožitnosti.^{19, 20}

Pokud jde o další kulturní zájmy, je třeba jmenovat členství v kuratoriu pro udílení ceny Hanuše Karlíka a konečně členství ve správní radě jak Technického, tak i Národního muzea a pak členství ve spolku bibliofilů. Společně s velvyslancem Osuským a jeho chotí se angažoval při založení Společnosti Československo-Francie.²¹

Preiss nezapomněl, že jeho kariéra započala v Národních listech. Proto také Národní listy sledoval a morálně podpořil nadaného hospodářského redaktora tohoto

18 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 421/29, poznámka Šámala ze 7. 11. 1934.

19 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis Joe Hartmannovi ze dne 20. 2. 1931, sign. ŽB S-VII/1-1-1.

20 KUNERT, Jakub. Vrchní ředitel Živnobanky JUDr. Jaroslav Preiss a jeho vztah k výtvarnému umění. In: *Moderní dějiny*, roč. 25, 2017/2, s. 285–320.

21 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis velv. Osuskému, sign. ŽB-S-VII/i-1-1.

listu Antonína Pimperera při nástupu do funkce šefredaktora. Oba muži si vyměnili několik dopisů.²² Zkrátka měl pochopení pro kvalitní hospodářskou žurnalistiku. Proto také ocenil kvalitní hospodářskou rubriku v Českém slově, vedenou dr. Jiřím Hejdou, kterého nakonec přizval do vedení ČKD.²³

V roce 1934 zažádal Ministerstvo školství o povolení působit jako soukromý docent teorie národního hospodářství na Právnické fakultě UK, což vyústilo v udělení docentury venia legendi.²⁴ Publikačním podkladem pro udělení docentury se stal hutný spis s názvem *Z tendencí hospodářského vývoje současná*, sepsaný již v roce 1905.

Preiss naplnil představy prof. Bráfa z přelomu století o potřebě skutečných českých kapitánů průmyslu vybavených potřebným rozhledem a především národohospodářským vzděláním, budujících a rozvíjejících domácí průmysl s podporou silného domácího bankovního kapitálu.

Koncem dvacátých let se sblížil s prof. Pekařem, kterého oslovoval „milý příteli“ a nejednou navrhoval *společnou vyjížďku vozem do dobré restaurace, kde si dlouze popovídají*.²⁵ Určitě stojí za zmínku peněžitá podpora věnovaná Jakubu Demlovi, který se ocitl ve finančních nesnázích,²⁶ dále finanční výpomoc potřebné osobě prostřednictvím spisovatele Karla Čapka²⁷ či trvalá podpora příbuzné Anny Opitzové.

Po uzavření druhého manželství v červnu 1936 s Jarmilou Dimmerovou, dědičkou velkouzenářské firmy Chmel, a. s., se manželé přestěhovali koncem roku 1937 do rozšířené a zrekonstruované vily paní Jarmily v ul. Mozartova (dnes Na Mrázovce) na pražském Smíchově. V osmdesátých letech v této vile bydlel např. člen UV KSČ Vasil Biřák.

Před Mnichovem a po Mnichovu

Ve třicátých letech již bylo zřejmé, že k Preissovim přátelům patřili spíše političtí konzervativci, tedy odpůrci levicové či liberálně pokrokové avantgardy, byť pojem politický konzervativce může mít v toku času různé konotace. Rozuměl si především s velvyslancem Osuským, velvyslancem Vojtěchem Mastným, z armádních kruhů pak s generálem Rudolfem Medkem, odklizeným do Památníku osvobození, a pochopitelně s profesorem Pekařem. Tyto muže považoval za své přátele. K problematice střední Evropy a Evropy vůbec zaujímal od třicátých let tehdy menšinový a poměrně neoblíbený názor, že *klid do střední Evropy přinese až úprava vztahů Francie*

22 Tamtéž, dopisy Ant. Pimperera, sign. ŽB-S-VII/i-1-1.

23 HEJDA, Jiří. *Žil jsem zbytečně*. Praha: Melantrich, 1991.

24 AUK, spis ohledně udělení docentury venia legendi, fond PF UK, inv. č. 151, karton č. 18.

25 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis Pekařovi ze dne 3. 6. 1930, sign. ŽB-S-VII/i-1-1.

26 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis Demlovi, sign. ŽB SVII/i-1-1.

27 Tamtéž, korespondence Preiss, dopis od Karla Čapka, sign. ŽB-S VII/i-1-1.

a Německa a snížení reparací Německu.²⁸ Tato prorocká vize byla bohužel naplněna až po druhé světové válce, střední Evropa byla však zničena železnou oponou a ideologií bolševismu. Naproti tomu se stavěl poměrně chladně k aktivitám Coudenhove-Callergiho s projektem Panevropy. Callergi totiž neúspěšně nabízel Preissovi členství v mezinárodním výboru Panevropy, nedůvěru k tomuto hnutí se mu ani touto nabídkou nepodařilo zvrátit.²⁹

V roce 1934 naplánoval Preiss několikatýdenní studijní cestu po Německu, protože se chtěl osobně seznámit se skutečnou situací. O této své plánované studijní cestě informoval prezidenta Masaryka, což dosvědčuje záznam kancléře Šámala.³⁰ Setkával se s představiteli německého průmyslu, akademické sféry a novináři. Z této své cesty vypracoval zprávu určenou pro představenstvo banky.³¹ Z okolí Edvarda Beneše prosákla nepravdivá informace, že se Preiss chce, pokud jde o politický systém, inspirovat režimem nacistického Německa. Proti tomuto nařčení se Preiss bránil nejprve na diplomatickém honu na Konopišti, kde informoval kancléře Šámala, že ho nikdy nenapadlo zavedení diktatury po vzoru Hitlerov³², později se sešel přímo s ministrem Benešem, kde ho informoval, že mu ani ve snu nenapadlo doporučovat zde podobné zřízení, jako jest v Německu, že toliko po návštěvě některých míst a závodů uváděl dojem, jaký si z návštěvy odnesl.³³ Z okolí ministra Beneše byla také vypuštěna nepravdivá fáma, že Preiss bude chtít kandidovat v prezidentských volbách v roce 1935.³⁴ Možná zde je patrně počátek fámy o Preissově obdivu k nacismu, která přežívala v levicových kruzích, až byla nakonec zakonzervována i ve fondu Studijního ústavu Ministerstva vnitra, jak již bylo citováno ze svazku s názvem Účast německého kapitálu...

Dne 23. března 1935 pronesl Preiss jako host vynikající řeč na shromáždění Hauptverbandu der industrie in Bohmen v Teplicích. Tehdy sklidil mohutný aplaus a zprávu o přednášce přinesly následující den kromě Národních listů též německojazyčné listy. Národní listy uvedly hned následující den text přednášky pod názvem *Ne počet a politická moc, ale síla myšlenky a duch vítězí!* Duch přednášky se nesl ve zdravě konzervativním étosu odmítajícím v závěru skvělé řeči rudé a hnědé experimenty. Citujme některá slova přednášky: *Ale bylo by chybou zapomínati, že po dobách těžkých úhon probojovává se obrat nikdy neutuchající energie lidské práce a lidského ducha, tu*

28 Tamtéž, zápisy představenstva ŽB, zápis ze schůze ze dne 15. 7. 1936, zpráva Preiss, sign. SÍ/B-1.

29 Tamtéž, korespondence Preiss, dopisy s dr. Schusterem, šéfem hospodářské komory a současně funkciónářem Panevropského hnutí, sign. ŽB-S-VII/i-1-1.

30 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 421/29, záznam Šámala ze dne 16. 7. 1934, T 665/34.

31 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis Preisse Šámalovi z 24. 10. 1934, že nemá zprávu o cestě po Německu dosud hotovu, sign. ŽB S VII/i-1-1, zprávu se nepodařilo dosud dohledat.

32 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 421/29, záznam Šámala ze dne 15. 12. 1934, T 1083/34.

33 Tamtéž, sign. T 177/35, záznam Šámala ze dne 12. 2. 1935.

34 Tamtéž, záznam Šámala ze dne 30. 5. 1930.

dříve, tu později. Je třeba pouze míti vůli k překonání těžké doby a neztráceti v ní myslí. Ale současně také nesahati k experimentům, které jsou s to, aby ochromovaly samotnou majetkovou podstatu národa a tím podvracely budoucno. V dobách zlých nutno se smířiti s potřebnými obětmi, v dobách dobrých možno nahrazovati to, co tlak doby zhoršil. Bylo by nesprávné a neodpustitelné pro obtíže doby, tedy přechodné, bořiti to, co tvořeno po desetiletí a co se osvědčilo. Ještě před pěti lety prosperita u nás byla považována za jev stálý – a nyní zase krize se tak posuzuje. Aequam servare momentem rebus in arduis. Přednáška pak byla zakončena slovy: *Nechci říci nic, než že věřím v budoucnost účinné a bohdá požehnané spolupráce hospodářské Čechů i Němců v tomto státu a že věřím, že jedině na síle ducha a svobodné práce jest založen úspěch a dobrý budoucí vývoj.* Z německojazyčného tisku přinesl následující den zprávu Deutsche Zeitung Bohemia, koncem měsíce března reagoval Neuer Morgen a konečně v druhé polovině dubna se Preissové přednášce věnoval Hamburger Fremdenblatt.³⁵

Vedoucí německé průmyslové kruhy v Čechách tedy nebyly v roce 1935 ještě zdaleka nacifikovány, byť tento proces probíhal v Sudetech poměrně překvapivě rychle a hladce.

Na pozvání koncernu IG Farben, a. g., navštívil Preiss olympiádu v Německu v roce 1936, ovšem náklady na ubytování a další výlohy si platil sám, jak sdělil svým kolegům.³⁶

V roce 1937 podstoupil s kladným výsledkem prověrku státní spolehlivosti podle zvláštního zákona.³⁷ V důsledku zvyšujícího se nebezpečí byl přijat zákon 131/36 Sb. z. a n., o obraně státu, který upravoval podmínky pro výkon vrcholné manažerské funkce v podniku důležitém z hlediska obrany státu, což znamenalo, že vybraní manažeři museli podstoupit prověrku státní spolehlivosti. Administrativu zpracovával místně příslušný okresní úřad, v jehož obvodu se nacházel dotčený podnik, nebo uvažovaný dobývací prostor (důl). Okresní úřad byl klíčovým opěrným bodem státu v regionu, zejména ve střední Evropě. (Ve Francii a Itálii je tímto klíčovým orgánem úřad zvaný prefektura.) Tento úřad postupoval věc k prošetření v utajeném režimu speciálnímu zpravodajskému útvaru na Policejním prezidiu, označovaném STB. J. Šolc v publikaci *Ve službách presidenta* uvádí, že *Obranná sekce II. odd. Ministerstva obrany úzce spolupracovala s četnictvem, všemi druhy státní policie a zpravodajské služby ministerstva vnitra.*³⁸ Dá se tedy obráceně odvodit, že při proceduře prověrky o státní spolehlivosti se STB dotazovala také na „Deuxième bureau“ Ministerstva obrany, které již mělo poznatky, zejména v jeho obranné sekci (vojenské kontrarozvědce), na jejichž základě podezíralo dr. Kieslingera ze spolupráce

35 Podnikový archiv AGC Flat Glass.

36 AČNB, f. Živnostenská banka, Deníky, sign. ŽB/862/1-6.

37 NA, karton 1078, PP 1931-40, 42-P-37/22, čj. 3229, prověrka státní spolehlivosti na žádost Revírního a báňského úřadu v Moravské Ostravě z důvodů propůjčení horního oprávnění v pohraničním území, odpověď presidia policejního ředitelství, že je Preiss státně spolehlivý.

38 ŠOLC, Jiří. *Ve službách presidenta*. Praha: Vyšehrad, 1994.

s německou výzvědnou službou SD. Jak uvedl generál Bartík po svém zatčení v březnu 1948 ve svém výslechu, dr. Kieslinger byl na seznamu osob, které měly být v případě války ihned zajištěny.³⁹ Sférou ochrany státního zájmu při proceduře prověrky o státní spolehlivosti bylo tedy především udržení celistvosti a jednoty státního území, jak vyplývalo ze zákona na ochranu republiky, přijatého po úkladné anarcholevičácké vraždě Aloise Rašína.⁴⁰ Stát tedy u Preisse neshledal závadné jednání, které by vedlo k podryvání státnosti nebo rozbití územní jednoty, svým jednáním se neprotivil sféře chráněného zájmu vyplývajícího ze zákona na ochranu republiky. Potom lze považovat konvenční profesní styk Preisse s dr. Kieslingerem, podezíraným ze spolupráce s SD, za nezávadný. Preiss tedy nepracoval proti státnímu zájmu, kterým bylo udržení celistvosti a jednoty státního území.

Například Mautnerovy textilní závody byly chápány jako podnik důležitý pro vyzbrojování státu, a proto musela projít prověrkou státní spolehlivosti celá správní rada textilky včetně Preisse. Policejní prezidium prověrku zakončuje krátkou a stručnou zprávou ze dne 30. července 1937 takto: *Proti jmenovaným osobám nebyla v ohledu jejich mravní zachovalosti, jakož i politické a státoobčanské spolehlivosti žádná závada zjištěna.*⁴¹ Prověrka o státní spolehlivosti se tedy stala jistou zárodečnou formou bezpečnostní prověrky, které se v evropských zemích evolučně vyvinuly do různých podob.

Pokud jde o dr. Kieslingera, je zajímavé připomenout, že v roce 1935 tlumočil Preissovi zajímavý vzkaz prostřednictvím funkcionáře Svazu průmyslníků Ing. Vojtěcha Mixy spočívající v tom, že pokud by Národní demokracie postavila jako prezidentského kandidáta dr. Karla Kramáře, pak by ho SdP volila společně s německými agrárníky.⁴² Dr. Kramář byl v té době již značně nemocný a řekněme již nezpůsobilý ujmout se takového úřadu. Není známo, jak bylo dále s touto informací naloženo či zda nešlo ze strany dr. Kieslingera o bluf. Kancelář Hauptverbandu der industrie in Bohmen byla umístěna v ul. Na Struze 3, kde současně dr. Kieslinger i bydlel.⁴³ Z pramenů je zřejmé, že Preiss se přiklonil k volbě dr. Beneše prezidentem, takže v té době stál ještě na jiné straně než Agrární strana, se kterou se ovšem zanedlouho ideově sbližoval.⁴⁴

V kritickém roku 1938 připadla Preissovi nepříjemná úloha, totiž tlumočit stanovisko české vlády lordu Runcimanovi během jeho mise v Českoslovenku, a to

39 ABS, sign. Z-6-360, strana 53.

40 Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., zákon na ochranu republiky.

41 NA, karton 1033, PP1941-50, sign. 42/0-62/3.

42 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis Ing. Mixy ze dne 17. 12. 1935, sign. ŽB- S-VII/i-1-1.

43 Dr. Kieslingerovi se věnuje text STÁTNIÍK, Dalibor. Podzimní kámen, osud a smrt Žofie Veselíkové. In: *Po stopách nedávné historie. Sborník k 75. narozeninám doc. Karla Kaplana*. Praha: ÚSD, 2003, s. 109–123.

44 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T421/29, záznam Šámala ze dne 16. 7. 1934, T 665/34.

na základě pověření Hodžovy vlády, která ovšem nepořizovala vždy zápisy z jednání. Vrcholný představitel československého průmyslu, ředitel Báňské společnosti, a. s., a současně člen představenstva Živnostenské banky Ing. Otokar Kruliš-Randa nebyl spokojen s tím, že lord Runciman je během své mise informován pouze jednostranně, a to ze strany sudetských Němců. Proto byla na přelomu srpna a září 1938 domluvena schůzka dr. Preisse s lordem Runcimanem na Preissovu statku Lavičky u Bohotic. Z pozdější zprávy generála Bartíka dnes víme, že ke schůzce došlo celkem třikrát a lord poděkoval za cenné informace a stanovisko české strany. Preiss obdržel od Hodžovy vlády podklady, do kterých si udělal své poznámky. Tyto materiály se ale ztratily z Laviček po Preissově pozdějším poválečném zatčení a později se je nepodařilo nalézt.⁴⁵ V každém případě měl generál Bartík o detailech schůzky poměrně přesné informace, dokonce upozornil na některé menší nepřesnosti ve vládních podkladech. Vyjednávací pozice české strany byla vedena snahou o udržení celistvosti území, což je v rozporu s některými obrazy ve filmu *Dny zrady*.⁴⁶ Nezapomněme, že Preiss byl stoupencem českého historického státního práva. Jen připomínám, co již bylo uvedeno: Ještě jako starosta Všehrdu organizoval přednášky studijně staršího dr. Aloise Rašína o českém historickém státním právu.

Preiss informoval Ing. Vojtěcha Mixu, aby svolal na konec září 1938 užší prezidium Průmyslového svazu (českojazyčného), kde chtěl referovat o průběhu a výsledcích jednání s lordem Runcimanem. Archivní materiály Ústředního svazu průmyslníků za celý kritický rok 1938 nejsou ovšem v NA k dispozici.

Před blížící se katastrofou se Preiss snažil zachránit dva klíčové podniky důležité pro československý zbrojní průmysl, a to Škodovku a Báňskou společnost, a. s., ve kterých měla rozhodující podíl francouzská skupina Schneider-Creuzot. Z tohoto důvodu vedl jednání s vedoucím představitelem francouzské kapitálové skupiny panem Leperquem o případném „zdánlivém“ prodeji pod kontrolou Živnobanky do Ameriky, tak aby byly tyto podniky právně uklizeny z dosahu nacistického Německa do zámořské jurisdikce a ochráněny tak před hrozícím nepřátelským převzetím.⁴⁷ Tato představa nebyla nakonec naplněna. Další klíčové zbrojovky, totiž ČKD a Explosie, patřily do koncernových podniků ovládaných přímo Živnobankou.

Koncem třicátých let proběhla ve vedení Živnostenské banky generační obměna. Post vrchního ředitele zaujal Ing. Jan Dvořáček a Preiss již zůstával pouze ve funkci předsedy představenstva Živnostenské banky, dále si ponechával řídicí funkce ve vedení některých průmyslových podniků, ze kterých ale postupně odstupoval.

Po Mnichovu se zúčastnil v Berlíně konzultací s německými průmyslovými kruhy, a to za přítomnosti velvyslance Mastného, kde byla ze strany německých průmys-

45 ABS, sign. 305-201-2.

46 Film *Dny zrady*; Jaroslava Preisse ztvárnil herec Jaroslav Raušer, objevuje se v těchto časech: 00:33:15, 01:13:00 a 01:25:00.

47 ABS, sign. 305-201-2, výpověď Preisse v protokolu ze dne 4. 2. 1946.

lových kruhů nadhozena otázka zřízení celní unie protektorátu s Německem, což by bylo pro torzo československého průmyslu na zbytkovém území po provedené vnučené devalvaci 1 : 10 devastující (devalvaci 1 : 10 lze přirovnat k hospodářské loupeži). Preissovo stanovisko ke společné celní unii bylo proto záporné a tento postoj zaujímal později i protektorátní ministr Šádek, který byl na příkaz říšského protektora později vyměněn. Celní unii se snažila odvrátit i Národní banka, guvernér Národní banky dr. Dvořák proto předložil říšskému ministru hospodářství Funkovi v květnu 1939 memorandum, které však pouze odložilo zřízení celní unie, aniž by ji zcela zvrátilo. A konečně celní unii se snažil zabránit také vynikající odborník a protektorátní ministr financí dr. Kalfus.

Po Mnichovu Preiss napsal Rudolfu Beranovi téměř prorocká slova: *Nezapomeňte, že otázka zavinění katastrofy bude jednou velmi silně nadhozena a že nebude lze sunouti vše na dr. Beneše, nýbrž že bude zdůrazněna spoluodpovědnost posledních dvou tří vlád a jejich členů. Šikovný agitátor tohoto snadno užije a těžká bude obrana.*⁴⁸ V té době ovšem nemohl tušit, že to bude právě on, kdo bude po válce vyšetřován.

Velvyslanec Vojtěch Mastný vystoupil krátce po Mnichovu ze státních služeb a napsal Preissovi dopis, že se hlásí do služeb Živnobanky tam, kde bude třeba.⁴⁹ Preiss odpovídá kladně a v závěru dopisu píše: *Během své působnosti na velvyslanectví podporoval jsi vždy laskavě naše zájmy. Jsem Ti za to upřímně vděčen a těším se již nemálo na spolupráci ve společnostech, o kterých jsme spolu mluvili a které postupně budou Tě povolávat do svých správních rad.*⁵⁰ Vojtěch Mastný se stal členem vedení brněnské Zbrojovky a potom dalších podniků, které udržela ve svých českých rukách Živnobanka. Též se stal členem představenstva Živnobanky a od roku 1943 na návrh Preisse a Ing. Dvořáčka předsedou její správní rady, protože Preiss rezignoval nakonec i na tuto funkci. Nezapomeňme, že Mastného dědeček patřil k zakladatelské generaci Živnobanky a nějaký čas působil jako její vrchní ředitel.

Na žádost prezidenta Háchy přijal Preiss účast v Českém svazu pro spolupráci s Němci, avšak jelikož byl pasivní a nechodil na schůze, požádal prezidenta Háchu o zproštění funkce ve výboru.

Během války žil Preiss na svém velkostatku Lavičky u Bohotic, který koupil od Karla VI. Schwarzenberka ve druhé polovině dvacátých let. Do Prahy jezdil nepravidelně a občas.

Krátce po Mnichovu vrátil Francii vyznamenání Rytíře čestné legie, jak se zmínil ve svém dopise funkcionáři Živnobanky a Ústředního svazu průmyslníků Ing. Mixovi.⁵¹

48 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis Beranovi ze dne 22. 2. 1939.

49 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis Np 54/45, dopis Mastného z 5. 3. 1939.

50 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis Mastnému ze dne 14. 3. 1939, sign. ŽB-S-VII/i-1-1.

51 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis Mixovi, ŽB-S-VII/i-1-1.

Dne 8. července 1942 byl odsouzen spolu s dalšími funkcionáři Živnobanky pro nedovolený obchod s máslem a odsouzen k drakonickému trestu ve výši 5 000 000 korun s pohružkou koncentračního tábora.⁵² Zde je ale zapotřebí doplnit jednu podstatnou informaci: akci s máslem organizoval Preissův zeť dr. Josef Hartmann, vysoký funkcionář cukrovarnického průmyslu, do jehož kompetencí patřilo také řízení Radlické mlékárny. Dr. Hartmannovi se podařilo „ztratit“ více než desítku tun másla. Okolnost, že by si vysoce situovaní a nadprůměrně placení manažeři přivydělávali černým obchodem se nezdá být s ohledem na míru rizika příliš pravděpodobná, byť kostka másla měla na černém trhu nesmírnou cenu. Dr. Hartmann byl totiž zapojen do domácí rezistence a plnil též kurýrní služby pro generála Eliáše. Ještě předtím mu bylo vybudováno krytí, které mu umožňovalo vykonávat obchodní cesty po Evropě.

Například Ing. Dvořáček, vrchní ředitel Živnobanky, nemohl bez souhlasu gestapa vycestovat ani na Slovensko.⁵³ Jak vyplynulo z poválečné výpovědi dr. Hartmanna podle tzv. malého dekretu před komisí Národního výboru Prahy, kromě kurýrních služeb pro generála Eliáše spolupracoval s Klapkovým fondem a finančně přispíval též na odboj, což vedlo k zastavení jeho stíhání.⁵⁴

Autor se domnívá, že skutečným důvodem ztráty másla z Radlické mlékárny mohlo být právě financování odboje a při té příležitosti se nějaké máslo dostalo i mezi vedoucí funkcionáře Živnostenské banky. Obdobný postup totiž zvolil i odbojář Ing. Staller, určité finanční prostředky Zbrojovky byly vyčištěny z bilance a připsány následně pro odbojovou činnost.⁵⁵ S odstupem času si můžeme položit otázku, zda nemělo exilové ústředí zakázat Hartmannovi jakékoliv další rizikové aktivity, kterými by na sebe poutal pozornost. Prioritou mělo být udržení bezpečného spojení s gen. Eliášem a nepoutat na sebe tzv. odbojový hrozen, který by se nebezpečně přiblížil ke gen. Eliášovi.

Preisse a jeho zetě dr. Hartmanna spojuje ještě jedna věc: předávání odbojových zpráv o ekonomické situaci v protektorátu. Preiss v poslední výpovědi po svém druhém poválečném zatčení ze 4. února 1945 uvedl doslova toto: *Hartmann byl totiž ochoten používat svých cest do ciziny k tomu, aby od nás podával, v daném případě přes Athény, zprávy do Londýna o naší hospodářské situaci, o vnikání Němců do průmyslu a obsazování míst jimi a o všeobecné situaci. Jsem přesvědčen, že tyto zprávy do Londýna podal, což mi také po svém příjezdu z cest hlásil.*⁵⁶

52 ABS, sign. 305-201-2. Preiss byl odsouzen 8. 7. 1942, což vyplývá ze zprávy gen. Bartíka z 5. a 10. 12. 1945

53 AČNB, f. Živnostenská banka, Živnostenská banka za okupace a za války – poválečná zpráva Ing. Dvořáčka, sign. S VII/a-40/1, k. č. 50/673.

54 AHMP, f. Malý dekret, 36-12043, svazek Dr. Josef Hartmann.

55 STALLER, Karel. *Život s dvojí tváří*. Praha: Mladá fronta, 2012. Staller uvádí, že prostředky určené na odboj nakonec ředitel Ing. Outrata odklonil na svůj soukromý účet.

56 ABS, sign. 305-201-2.

Z textu je tedy zřejmé, že hovoří nikoliv o předání jedné nahodilé zprávy, ale o předání několika zpráv prostřednictvím svého zetě. Ve fondu VUA se autorovi nepodařilo ze zachovaných hospodářských zpráv hledanou zprávu ztotožnit s Preissovým autorstvím.⁵⁷ V každém případě dr. Hartmann v uvedeném časovém okně, o kterém hovoří ve svém výslechu Preiss, skutečně vykonal cestu do Řecka, jak uvedl Hartmann ve své poválečné výpovědi. Věnujme tedy pár slov odbojové činnosti Hartmanna, o které Preiss tedy patrně věděl a z toho důvodu ho mohl využít.

Hartmann dále uvádí,⁵⁸ že *v té době (1940) bylo mi umožněno díky spolupráci s dr. Frankerberem odjetí několikrát do ciziny, jako do Budapešti, kde jsem byl ve styku s panem Peterym (Intelligence Service), do Sofie a do Athen, kde jsem navázal styk s dr. Samarasem, který mne seznámil s řeckými vojenskými činiteli, jimž jsem dal informace o poměrech v obsazené části republiky, od nichž jsem na druhé straně získal cenné zprávy vojenského rázu, jež jsem v Praze sdělil tehdejšímu předsedovi vlády Ing. Eliášovi, se kterým jsem úzce spolupracoval. Ve Švýcarsku navázal jsem již tehdy velmi cenné styky, jež později umožnily finanční podporu odboje v zahraničí.* Dále pokračuje: *V době mé vazby podařilo se mi zůstatí ve styku s mým spolupracovníkem ředitelem J. Cittou a dávati mu dispozice k pokračování mé činnosti politické. Pan ředitel Citta umožnil na můj popud cesty ředitele Frašteckého do Švýcar, kde vystupoval jako spojka pod krycím jménem FREY mezi Londýnskou vládou a slovenskou Národní radou. Ředitel Citta navázal pak přímé spojení s našim vyslancem Kopeckým a opatřil finanční prostředky pro zahraniční odboj.*

Tak například Hartmannova služební cesta do Sofie proběhla tak, že na letišti v Sofii čekal speciál, ve kterém odletěl do Soluně, kde se sešel s další spojkou. Odtud se již zprávy dostaly k exilové vládě do Londýna. Tato cesta byla známa zasvěceným osobám Ústředního vedení odboje domácího (ÚVOD), o čemž svědčí poválečná svědecká výpověď spolupracovníka ÚVODu, státního zástupce dr. Grospiče ve prospěch dr. Hartmanna. O obsahu zásilek neměl dr. Grospič pochopitelně detailní informace, pouze k cestě přes Sofii uvedl, že dr. Hartmann vzl „nějaký důležitý hospodářský plán“.⁵⁹ Dá se předpokládat, že vztah mezi Preissem a Hartmannem byl založen na mimořádné důvěře. Preiss tedy věděl, že kromě úkolu „zásobování Říše“, což bylo krytí vytvořené pro legalizaci jeho odbojové činnosti, pracuje pro domácí rezistenci. Proto ho mohl požádat o předání několika zpráv. Na druhé straně se dá chápat, že je předal jako zprávy od dobře informovaného zdroje a nebyly pochopitelně přímo podepsány Preissem.

K Hartmannovým kurýrním službám se po válce do protokolu vyjádřil také ministr zahraničí Jan Masaryk takto: *Joe Hartmann prokázal cenné služby, zejména svým spojením přes Švýcarsko. Jeho zprávy většinou rázu hospodářského skutečně do Londýna*

57 VUA, f. 37 (československá vojenská rozvědka 1938–1945). Číselná řada některých zpráv někdy nenavazuje zcela přesně, z toho je zřejmé, že některé zprávy chybí.

58 AHMP, f. Malý dekret, 36-12043, svazek Dr. Josef Hartmann.

59 Tamtéž, výpověď Dr. Grospič.

došly a posloužily jako velmi cenné informace z domova.⁶⁰ Pochopitelně že to neznamená, že všechny tyto cenné ekonomické zprávy pocházely od Preisse, je to jen další střípek do skládačky, jak proudily zprávy do Londýna. Ve své další výpovědi ve prospěch Joe Hartmanna se však ministr Masaryk vyjadřoval nepřiliš lichotivě o dr. Preissovi. Jan Masaryk tedy patrně vůbec nic netušil o spolupráci Preiss–Hartmann.

Hartmannovi byla věnována pozornost právě proto, že v pozdějším doplňujícím trestním oznámení z 5. února 1946 byl obrácen vztah Preissem a smysl Hartmannových cest úplně vzhůru nohama, v rozporu s předchozí Preissovou výpovědí ze 4. února 1946. Zkreslení smyslu Hartmannových cest a spolupráce s Preissem nese stejné manipulativní rysy jako poválečné zkreslení výpovědi K. H. Franka v neprospěch prof. Krajiny. Doplňuji, že u zkreslení výpovědi K. H. Franka ve věci prof. Krajiny byl přítomen Bedřich Pokorný a v případě doplňujícího trestního oznámení z 5. února 1946 týž Pokorný již ovládá celý Odbor Z na Ministerstvu vnitra z pozice vládnoucí KSČ.

Ovšem další zprávy domácímu odboji předával také Ing. Dvořáček prostřednictvím advokátní kanceláře dr. Fouska, která fungovala patrně jako tzv. přepážka pro Bořka-Dohalského.⁶¹ A konečně prostřednictvím Fouskovy advokátní kanceláře poskytoval informace domácí rezistenci také protektorátní ministr Šádek.⁶² Ing. Dvořáček byl spolupracovníkem předmnichovské civilní rozvědky⁶³ a můžeme jen spekulovat, zda patřil do kádru lidí připravovaných na válečnou situaci přímo šéfem rozvědky dr. Haišmanem.

Aby nevznikly pochybnosti, doplňuji, že Říší dosazený „důvěrník“ do Živnostenské banky dr. Karl Hartmann, se kterým se mohou setkat badatelé, nebyl v příbuzenském vztahu s dr. Josefem Joe Hartmannem.

Zatčení

V polovině května 1945 byl zatčen bývalý velvyslanec v Berlíně a současný předseda představenstva Živnobanky dr. Vojtěch Mastný, o několik dní dříve, 12. května, člen představenstva téže banky Ing. Otokar Kruliš-Randa. Zatýkácí vlna pokračovala zatčením vrchního ředitele banky Ing. Jana Dvořáčka, ovšem přímo orgány OBZ⁶⁴, a konečně v noci z 30. na 31. května byl zatčen také Preiss. Trestní stíhání Vojtěcha Mastného bylo rozhodnutím Národního prokurátora ze dne 2. ledna 1947 zastave-

60 Tamtéž, výpověď Jan Masaryk.

61 Tamtéž, 36-8143, sv. Ing. Dvořáček, výpověď Ing. Dvořáčka.

62 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis Np 190/47 Dr. Šádek, nezprac. fond.

63 O Ing. Dvořáčkově se zmiňuje publikace FROLÍK, Josef. *Špion vypovídá*. Praha: Orbis, 1990. Dále z lustrace vyplývá, že se nedochoval spis Economist.

64 Obranné zpravodajství (OBZ) vzniklo rozkazem generála Ludvíka Svobody. Zakladatelské jádro tvořili tzv. osvětoví důstojníci čili komunističtí agitátoři.

no.⁶⁵ Doplňuji jen, že je příznačné, že stíhání Vojtěcha Mastného bylo zastaveno až po volbách v roce 1946, tak jako u mnoha dalších nespravedlivě obviněných osob. To mělo svůj důvod: stíhaná osoba podle malého a velkého dekretu byla zbavena aktivního a pasivního volebního práva. To je také možná příčina, proč chybělo v roce 1946 téměř 300 000 občanských hlasů pro nekomunistické politické strany.⁶⁶

Na Preissovu otázku, z jakého důvodu je zatýkán, mu příslušný orgán sdělil, že je zatýkán na příkaz vysoké hodnosti. Obdobnou odpověď slyšel při svém zatčení také dr. Vojtěch Mastný.

Zatýkání na Lavičkách prováděl Květoslav Zmrhal a Ctibor Štolovský, místopředseda Komise pro vnitřní národní bezpečnost (KVNB), což byl revoluční policejní orgán, ze kterého později vznikl Zemský odbor bezpečnosti (ZOB) se svým nelegálním komunistickým podvratným zpravodajským orgánem ZOB II. Po poledni 31. května byl zatčený dodán do vazební cely na Pankrác.⁶⁷ Právě zdůvodnění zatčení Ctiborem Štolovským bylo předzvěstí nepříliš dobré budoucnosti. Ctibor Štolovský se podílel také na zatčení Ing. Otokara Kruliše-Randy.

Ing. Dvořáček byl po krátkém vazebním stíháním vyšetřován na svobodě podle malého dekretu příslušnou komisí Národního výboru hl. m. Prahy se zprošťujícím výrokem,⁶⁸ pochopitelně až po parlamentních volbách v roce 1946.

Věnujme nyní malou pozornost Ctiboru Štolovskému, předmnichovskému členu Kostufry. Za druhé světové války byl vězněn v jednom z táborů ve vyklizeném a uzavřeném prostoru na Konopišti, který patřil pod přímé velení SS. Důvod pro uvěznění spočíval ve spáchání deliktu proti Říši tím, že své manželce neárijského původu zajistil falešné doklady. Koncem dubna 1945 je však z tábora SS nečekaně propuštěn⁶⁹ a již v květnových dnech se objevuje v Praze a zakládá mocný revoluční orgán s názvem Komise pro vnitřní národní bezpečnost (KVNB) při Zemském národním výboru, který de facto odstavil stávající policejní struktury a naplnil tak cestou via facti program KSČ ohledně bezpečnostní politiky. Ctibor Štolovský krátký čas působil jako předseda KVNB, brzy byl však kvůli neschopnosti ve funkci nahrazen předsedou předmnichovského Komsomolu Emilem Hršelem. Pak působil Štolovský ve funkci místopředsedy KVNB, než přešel do sekretariátu ministra informací a osvěty, kde měl též malířský ateliér.⁷⁰

65 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis Np 193/46 Vojtěch Mastný, nezprac. fond.

66 MACHALA, Jan. Retribuce a parlamentní volby v roce 1946. In: *Paměť a dějiny*, 2. Praha: ÚSTR, 2013.

67 Cela č. 13, č. vězně 7612.

68 AHMP, f. Malý dekret, 36-8143, Ing. Jan Dvořáček.

69 ABS, sign. 310-96-4/84-87.

70 Tamtéž.

Národní prokurátor a bývalý předmnichovský státní zástupce v Českých Budějovicích dr. František Tržický⁷¹ neměl v okamžiku dodání Preisse do vazby ve svém spisu žádné relevantní informace či důkazy, které by umístění do vazby zdůvodňovaly.⁷² V divokých květnových dnech to ale nebyl nijak výjimečný případ. Ministerstvo vnitra v den zatčení současně zaslalo v důvěrném režimu přípis adresovaný Policejnímu ředitelství v Praze s žádostí, aby byl Preiss dobře strážěn, a současně sdělovalo pražskému policejnímu ředitelství, že si MV vyhrazuje právo rozhodovat o zatčeném Preissovi přímo.⁷³

Ministerstvo vnitra, konkrétně Odbor pro politické zpravodajství, označovaný zkráceně Odbor Z, vydalo až po několika týdnech výměř⁷⁴, na jehož základě bylo zahájeno trestní stíhání zadrženého. Z něj je zřejmé, že zatčený je stíhán podle velkého retribučního dekretu prezidenta republiky č. 16/45 Sb. z. a n. Zadržený byl tedy ve vazbě několik týdnů, aniž by mu bylo sděleno obvinění, což bylo pro divokou poválečnou dobu víceméně typické.

K prvnímu výsledku tentokrát již obviněného došlo až v září téhož roku. Text sdělení obvinění se nepodařilo dosud dohledat.

Preissova manželka Jarmila a dcera Olga Scheinerová napsaly již 1. a 4. června dopis paní Haně Benešové a vylíčili v něm nepříznivou situaci zadrženého. Přednosta prezidentské kanceláře Smutný neztrácel čas a vyhotovil opis zmíněných dopisů a zaslal je se svým průvodním dopisem přednostovi Odboru Z Ministerstva vnitra generálu Bartíkovi.⁷⁵

Ve vztahu k Preissovi neznámá žena Eva Pavelková nadiktovala dne 14. června 1945 na Odboru politického zpravodajství Ministerstva vnitra do protokolu své udání spočívající v tom, že slyšela od sousedů, že Preiss ve své vile přijímá gestapáky, a dokonce hostil na svém zámečku na Lavičkách lorda Runcimana, takže je asi nejspíše zrádce podle retribučního dekretu.⁷⁶

Současně došel na Odbor politického zpravodajství podnět od advokáta Václava Boučka, ovšem s třicet let starým obchodním případem mezi dr. Boučkem a Živnobankou, zastoupenou Preissem, ukončený však dávno pravomocným rozhodnutím soudu ve prospěch Živnobanky, a tedy i Preisse.⁷⁷ Podstatou obchodního sporu bylo

71 JUDr. František Tržický (1903–1993), národní prokurátor u Národního soudu. Dne 21. 4. 1954 byl zatčen a téhož roku odsouzen. Propuštěn na amnestii byl v roce 1962. V Leopoldově pracoval na společné dílně s Gustávem Husákem. V roce 1968 se angažoval při obnově sociální demokracie.

72 NA, f. 979 Národní prokurátor, Np 54/45, Dr. Preiss, nezprac. fond.

73 ABS, sign. 305-201-2.

74 ABS, sign. Z-11810/1254-45, text trestního oznámení s tímto číslem jednacím se nepodařilo dohledat.

75 ABS, sign. 12144.

76 ABS, sign. 305-201-2.

77 Tamtéž.

přestěhování firmy Dynamit Nobel z Bratislavy do Semtína u Pardubic. Konsorcium kapitálově českých bank ve spolupráci s britským a francouzským kapitálem akcionovalo semtínskou továrnu a původní členové představenstva firmy Dynamit Nobel se do semtínské továrny nedostali. JUDr. Bouček Živnobanku z pověření rakouské Landerbanky zažaloval. Soud jeho žalobu zamítl a postup československého státu při vzniku Explosie spolu s partnerskými bankami považoval za oprávněný.

Hlavní směr vyšetřování se tedy nyní zaměřuje ke schůzce Preisse s lordem Runcimanem v září 1938, která proběhla právě na Lavičkách, a posouzení, zda tato schůzka naplňovala znaky provinění proti národní cti. Uskutecnila se totiž právě v rozhodném období zvýšeného ohrožení republiky, jehož lhůta počala běžet podle § 18 dekretu 16/1945 právě dnem 21. května 1938, tj. s datem první mobilizace.

Preissův zdravotní stav nebyl dobrý. Již 19. června je lékařem zaznamenán na kartu počínající zánět žil na dolních končetinách, který se dále zhoršoval.⁷⁸ Vězeňský lékař MUDr. Teplý proto 8. července doporučil převoz do nemocnice krajského soudu trestního, což příslušný orgán StB o dva dny později schválil, a za další dva dny byl pacient přeložen do vazební nemocnice na Pankráci. Na kartě vězně se objevilo razítko se stručným textem: *Vězeň vypraven 12. 7. 1945 v 8 hod.*⁷⁹ Preiss si tak mohl odpočinout na pohodlném nemocničním lůžku. Během léta se tak v nemocnici na Pankráci setkali tři muži z představenstva Živnobanky: bývalý vrchní ředitel Preiss, Vojtěch Mastný a Otokar Kruliš-Randa. Preissova manželka zřejmě nebyla o převozu do vazební nemocnice informována, protože ještě 14. července písemně žádala o povolení úlev pro obviněného, pokud jde o ošacení a stravu.⁸⁰

Vyšetřování podle velkého retribučního dekretu

Před dalším popisem retribučního stíhání dr. Preisse stručně uvádím základní pojmy a prameny retribučního řízení. Důvodem potrestání nacistických zločinců bylo splnění mezinárodních závazků, tedy londýnské deklarace Spojených národů ze dne 13. ledna 1942, moskevské deklarace ze dne 30. října 1943 a konečně londýnské dohody ze dne 8. srpna 1945. Dekret prezidenta Beneše „o potrestání nacistických zločinců“ byl podepsán prezidentem již 1. února 1945 a zveřejněn dne 6. března 1945 v Úředním věstníku československém v Londýně, čímž se stal tento retribuční dekret exilové vlády v Londýně základem pro domácí úpravu, tj. dekrety č. 16/1945 a 17/1945 Sb.

Velký retribuční dekret 16/45 Sb. řešil otázku potrestání, dále dekret 17/45 Sb. upravoval vznik Národního soudu a jeho působnost, retribuční agendu uzavíral ještě tzv. malý dekret 138/45 Sb. z 27. října 45, o trestání některých provinění proti národní cti. Působnost Národního soudu upravoval § 2 a spadaly pod něj záležitosti

78 Tamtéž.

79 Tamtéž.

80 ABS, sign. 12144.

členů protektorátní vlády, aktivistických novinářů, vedoucích funkcionářů NUOZ atd. a dále osobnosti s mimořádným hospodářským vlivem. O tom, kdo bude postaven před Národní soud, rozhodoval národní prokurátor, který měl oprávnění prolomit i místní příslušnost. Pramenem pro vedení procesu byl kromě dekretu 16/1945 a 17/1945 Sb. ještě trestní řád z roku 1873, tedy právní norma Předlitavska přijatá v důsledku Rašínovy recepce práva a potom zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky.

Hlavní vada retribučního řízení spočívala – jak správně popisuje Eva Janečková v publikaci *Proces s protektorátní vládou*⁸¹ – v tom, že řízení bylo jednoinstanční. Kvalita rakouského trestního řádu spočívala právě v jeho komplexní úpravě a proceduře opravných prostředků. Proti rozhodnutí Národního soudu nebylo zkrátka možnosti odvolání. Právě nemožnost odvolání bortila princip právního státu, protože tím byla narušena zásada spravedlivého procesu. Pokud se neprokázalo spáchání trestného činu specifikovaného v dekretch nebo zákoně na ochranu republiky, rozhodoval Národní soud jako soud čestný. To ale znamená, že takové rozhodování mohlo mít charakter jakési prověřkové komise právě z důvodů diskvalifikace představitelů a sympatizantů bývalých pravicových stran. Členem senátu Národního soudu se mohl stát pouze představitel povolené politické strany, tedy Národní fronty.

Orgánem, který zpracovával agendu a připravoval podklady pro národního prokurátora, byl Odbor politického zpravodajství na Ministerstvu vnitra, zkráceně nazývaný Odbor Z. Ovšem vedle Odboru Z působil ještě tzv. ZOB II (Zemský odbor bezpečnosti) při Zemském národním výboru, ovládaný výlučně komunistickou stranu jako svojí nelegální komunistickou zpravodajskou jednotkou. Je třeba brát v úvahu, že stále platila služební pragmatika a komunisté nemohli prostupovat orgány Ministerstva vnitra tak rychle, jak si zpočátku představovali. To platí i o STB, jejíž komunizace probíhala také postupně. ZOB II tedy představoval kádrovou rezervu odhodlaných soudruhů. Například v publikaci *Ve znamení temna* je citován bývalý příslušník ZOB II, který doslova řekl: *Práce pro ZOB II byla považovaná za přísně tajný stranický úkol uložený přímo Gottwaldem.*⁸² Autor dochází k aproximativnímu pohledu, že soudruhy, kteří infiltrovali orgány vnitra v první vlně během jara léta 1945, by mohla spojovat jedna společná markanta: většinou se jednalo o předválečné členy Kostufry (Komunistická studentská frakce) nebo Komsomolou.

Funkci žalobce u Národního soudu čili národního prokurátora vykonával sociálnědemokratický předmnichovský státní zástupce JUDr. František Tržický, který měl k dispozici několik náměstků.

Vedoucím Odboru Z se stal generál Bartík, veterán exilové jedenáctky a později exilový ministr vnitra v Londýně. Bartíkovým zástupcem a vedoucím klíčového oddělení, které zpracovávalo právě retribuční agendu, se stal štktpt. Bedřich Pokorný.

81 JANEČKOVÁ, Eva. *Proces s protektorátní vládou*. Praha: Libri, 2012.

82 Citace bývalého příslušníka ZOB II Vlastimila Kroupy, srov. AUGUST, František; BENEŠ, Jan. *Ve znamení temna*. Praha: Votobia, 2001, s. 222.

Výměry a listiny související s Preissovim vyšetřováním nesou podpisy JUDr. Zdeňka Lukeše, tajemníka Bedřicha Pokorného, pozdějšího náčelníka StB JUDr. Hory, dále samotného Bedřicha Pokorného, pochopitelně generála Bartíka a též JUDr. Vladimíra Mudry.

V září 1945 požádal Preiss písemně o propuštění z vazby. Spis zpracovával referent Odboru „Z“ čili politického zpravodajství JUDr. Vladimír Mudra. Druhá strana spisu nese pozoruhodný nadpis: *Největší nepřítel pracujícího lidu, předseda druhé vlády (té pravé v pozadí), prodavač první republiky Němcům atd.*⁸³

Je otázka, kdo je skutečným autorem tohoto textu, zda referent Mudra, či přímo štktpt. Bedřich Pokorný, který do průběhu vyšetřování všelijak zasahoval, jak se dozvíme později.

Vzhledem k tomu, že vynikající portrét klíčové osoby odboru Z Bedřicha Pokorného máme z pera Jiřiny Dvořákové,⁸⁴ věnujme pozornost jednomu z referentů zmíněného odboru, který je pramenem poznání některých detailů vyšetřování retribuční agendy. Zastavme se tedy krátce u osoby vyšetřovatele JUDr. Vladimíra Mudry. Jeho profesní kariéru protíná jak poválečný retribuční běs, tak mašinerie procesů padesátých let, na kterých se krátce podílel, což nakonec vyústí až v jakési omezení výkonu právního povolání až do jeho odchodu do invalidního důchodu.

Z personálního spisu příslušníka, rehabilitačního spisu, svazku kontrarozvědného rozpracování a písemností Inspekce ministra vnitra k osobě Vladimíra Mudry můžeme sestavit jeho stručný profesní profil.^{85, 86, 87}

Mudra se narodil 23. ledna 1915 v Klatovech v rodině sociálnědemokratického redaktora Práva lidu a Nové doby. Mudrův otec v roce 1914 narukoval a na italské frontě utrpěl zranění, kterému později podlehl. Po absolvování klasického osmiletého gymnázia zahájil ve školním roce 1934/1935 studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Již během středoškolských studií se zapojil do činnosti Kostufry, za což mu hrozilo vyloučení ze všech středních škol.

V Kostufře zůstal zapojen i na Právnické fakultě, kde vystupoval z radikálně levicových pozic a podílel se například na rozbíjení valných hromad Všehrdu, vystupoval také proti insigniádě. Pro zajímavost doplňuji, že vedoucím Kostufry na právech byl v té době Štěpán Plaček, po válce vysoký funkcionář v ZOB II a StB. Některé Mudrovy výroky byly zřejmě natolik provokativní, že byl studenty zbit. Rektora prof. Domina označoval za fašistu. Během své politické agitace jednou natolik překročil všechny únosné meze, že byl zatčen policií za výtržnictví a předveden před soud, nebyl však odsouzen. Ve svém životopisu později uvedl, že bojoval pro-

83 ABS, sign. 12144.

84 DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. Bedřich Pokorný – vzestup a pád. In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra 2*. Praha: Archiv Ministerstva vnitra, 2004, s. 233–279.

85 ABS, sign. ZV 123 MV.

86 ABS, sign. 1865/1, personální spis; ABS, sign. A8/2J 78, inspekce MV.

87 ABS, sign. KR 14573.

ti fašistické klíce, která dle jeho slov ovládala spolek Všehrd, což bylo sémantické vyjádření postojů revolučního marxisty: vše, co nepatří pod lidovou frontu kontrolovanou Kominternou, je vlastně fašismus. Ještě před válkou složil většinu státních zkoušek, poslední skládal až po válce.

Jak Mudra uvedl ve svém životopisu, během studií podnikl o prázdninách několik cest do Francie a dalších měst západní Evropy. Poprvé navštívil Francii v roce 1933 autostopem a společně s tehdejšími sociálním demokratem dr. Jiřím Hájkem cestoval jeden měsíc po Francii. Další cesty podnikl v následujících letech na motocyklu se zastávkou ve Švýcarsku, kde chvíli pracoval, aby získal prostředky na další putování.

Po okupaci krátce pracoval jako advokátní koncipient, později jako úředník v Obilním ústavu. Koncem války byl totálně nasazen v podniku Walter. Na jaře 1945 má podobně jako mnozí předváleční členové Kostufry otevřené dveře do bezpečnostního aparátu, a tak v červenci 1945 nastupuje – tentokrát již jako člen KSČ – do Odboru Z (politického zpravodajství) Ministerstva vnitra na stejné oddělení, kde pracuje jako jeho nadřízený štkpt. Bedřich Pokorný, s funkčním označením vrchní ministerský komisař. Mudra se na základě doporučení od Růženy Volínové z ÚRO a jejího snoubence dr. Viléma Bernarda z úřadu vlády přihlásil přímo u dr. Zdeňka Toman⁸⁸, který ho zavedl na Odbor Z-1 do kanceláře, kde ležela na stole spousta spisů, se slovy: *Tady úřaduj, budeš dělat agendu stíhání kolaborantů a zrádců.*

Spolu s Mudrou pracovali v oddělení staří zkušení policisté R. Stehlík a Kadlec.

Mudra patřil k tvrdým vyšetřovatelům. Bylo zaznamenáno, že jednou rozbil vyslychané ženě hlavu pistolí, jindy mluvil rusky, aby vzbudil dojem, že výslech provádí přímo orgán NKVD. Od září 1946 až do července 1947 služebně působil v SSSR, kde dohlížel na repatriaci volyňských Čechů. Po skončení pracovní mise nastupuje na nově zřízenou Ústřednu Státní bezpečnosti při Ministerstvu vnitra, vedenou dr. Horou.

Dne 4. srpna 1948 byla Mudrovi udělena stranickou skupinou na Ministerstvu vnitra přísná důtka, protože hovořil o tom, že *vnitro ovládá židovská klika*, a prováděl obstrukce s udělením občanství jedné osobě německé národnosti, ovšem v lednu 1949 prošel stranické prověrky na vnitru s kladným hodnocením, které vypadalo takto: *Soudruh Mudra je bez vyznání, manželka je členkou KSČ od roku 1945. Odebírá Rudé právo, prostudoval základní marxistická díla. Na brigádách odpracoval 88 hodin. Na členských příspěvcích platí 70 Kč, ale má platit 100 Kč. Posudek desítkáře je příznivý. Navrhujeme, aby byl soudruh Mudra prověřen.*

O něco později, 6. května 1950, se ovšem schází komise Ministerstva národní bezpečnosti a dochází k závěru, že *Mudra se chová jako nezodpovědný úředník a tím ohrožuje výstavbu lidově demokratického zřízení*, což byl podklad pro rozhodnu-

88 Zdeněk Toman byl od roku 1945 vedoucí zahraniční rozvědky.

tí o jeho zařazení do tábora nucených prací (TNP) v Jáchymově. Podnět k umístění Mudry do TNP vyšel od náměstka ministra vnitra Karla Švába, který byl ve věci Mudry silně ovlivňován Bedřichem Pokorným. Jak uvedl později Mudra ve své výpovědi, koncem dubna 1950 byl předvolán k náměstkovi Švábovi, který ho označil *za trockistického vyvrhele, kterého je třeba zašlápnout jako červa*. Šváb oznámil Mudrovi, že je zatčen, a poslal ho na tři dny do temnice v budově MNB ve Winterově ulici. Skutečným důvodem zatčení ale byly soukromé poznámky a výpisky Mudry z výsledků bývalého agenta SD Bohumila Sieberta a Josefa Vondráčka. Poznámky vycházející z Vondráčkových výsledků nelichotivě hodnotící některé komunisty se nakonec dostaly složitou cestou až ke Švábovi. Po třech dnech byl Mudra opět předveden před Švába a dozvěděl se, že je propuštěn z Bezpečnosti, vyloučen z KSČ a současně zařazen do TNP Jáchymov Vršek, krátce nato byl předveden před Bedřicha Pokorného, nyní vedoucího sektoru BaC, pod který spadaly i tábory nucených prací. Pokorný mu sdělil, že bude okamžitě eskortován do TNP Jáchymov-Vršek, kde pak Mudra strávil osm měsíců až do svého propuštění 5. února 1951.

Později napsal Pokorný veliteli TNP Jáchymov pokyn, aby byl Mudra převeden na lépe placenou práci se vzkazem chovanci Mudrovi, že jeho rodině byly zastaveny veškeré dávky a služební požitky, ale pokud bude vzorně plnit pracovní normy, může nakonec svoji rodinu uživit. Bedřich Pokorný současně zcela výjimečně povolil Mudrovi jednou za měsíc propustky, aby mohl navštěvovat svoji rodinu.

Věci ale zanedlouho dostaly nečekaný a dynamický spád. Ministerstvo národní bezpečnosti vydalo 1. února 1951 výměr k propuštění Mudry z TNP a ten byl bez dalšího vysvětlení 5. února 1951 z tábora propuštěn. Následující den, tedy 6. února, byl předvolán prostřednictvím pracovníka MNB Janouška před ministra Kopřivu, který ho v přítomnosti sovětského poradce Vladimira Bojarského, Smirnova a mjr. Janouška pověřil důležitým stranickým úkolem s tím, že se mu okamžitě obnovuje členství v KSČ. Nechme zavzpomínat přímo Mudru: *Čekal jsem tehdy asi do 19 hod., kdy se ke mně Janoušek znovu dostavil a zavezl mne autem do Bubenče do budovy Ministerstva národní bezpečnosti. Zde mne dovedl do kanceláře ministra Kopřivy, vedle něhož seděl ještě jeden muž. Ministr Kopřiva mi řekl, že bylo zjištěno, že jsem byl neprávem dán do TNP, a že jsem byl proto propuštěn. Pak začal mluvit rusky druhý muž, který řekl, že se jmenuje Bojarskij. Řekl mi, že je mu znám celý můj případ, že nastoupím zpět do Bezpečnosti a že budu zařazen do zvláštní vyšetřovací skupiny. Toto mi opakoval též Kopřiva a řekl mi, že je to rozkaz strany.*

Ještě téhož dne získal Mudra hodnost kapitána SNB se zpětnou účinností od 1. ledna 1951 a byl zařazen do sektoru VI A StB. Služební vůz odvezl tentokrát kapitána Mudru do Kolodějí a tím se stal přímým účastníkem „kolodějské akce“ právě jako vyšetřovatel.⁸⁹ Sovětský poradce Vladimír Bojarskij odmítal možnou

89 Během tzv. kolodějské akce byli v období několika týdnů na přelomu ledna a února 1951 zatčeni prominentní komunisté v bezpečnostním aparátu.

namítku podjatosti a naopak trval na tom, aby bývalí vyhození funkcionáři Bezpečnosti vyšetřovali své bývalé nadřízené, protože jediné tak je záruka, že jim *nebudou při vyšetřování nadřžovat*.⁹⁰

Mezi zatčenými byl totiž i bývalý Mudrův nadřízený štkpt. Bedřich Pokorný. Nejblížeším Mudrovým nadřízeným byl bývalý soudce okresního soudu v Náchodě JUDr. Smola, autor znaleckého posudku na Miladu Horákovou.⁹¹ Mudra zpracovával vyšetřovací spisy a krátce vyslychal vysokého funkcionáře StB Štěpána Plačka, vedoucího personálního útvaru Ministerstva národní bezpečnosti soudruha Dostálka, pracovníka vnitra Brože a Zahajského.

Dne 4. června 1951 byl Mudra na základě rozkazu velitele sektoru StB Bohumila Doubka přeložen do archivu Ministerstva národní bezpečnosti, kde se čas jeho práce pro vnítro pomalu krátil. Po třech týdnech, tedy 27. června 1951, byl předvolán před kádrovou prověrku na Ministerstvu národní bezpečnosti pod vedením soudruha Košťála, tehdy zástupce Bohumila Doubka příslušného sektoru StB.

Výsledek prověrky dopadl pro Mudru nepříznivě, ke dni 2. července 1951 byl opět vyloučen z KSČ a bylo mu doporučeno, aby opustil Sbor na vlastní žádost, což se také stalo. Dne 1. srpna 1951 napsal na Ministerstvo vnítra žádost o propuštění ze Sboru, kde uvedl: *Žádám, abych byl uvolněn z SNB a zařazen do výroby, abych mohl lépe přispět k výstavbě republiky a ke splnění pětiletky. Prosím, aby se tak stalo v rámci převodu administrativních sil do výroby, který nyní právě probíhá.*

Po svém „dobrovolném“ odchodu ze Sboru měl Mudra obavy ze svého dalšího zatčení. Proto dal svému příteli z mládí, ale i z Kostufry Josefu Gregorovi, nyní učitelí tělesné výchovy na Univerzitě Karlově, patnáctistránkový výtah svých poznatků ze své vyšetřovací praxe v sektoru VI A StB. Gregor je měl mít u sebe a předat spolehlivým lidem v aparátu UV KSČ v případě, že bude Mudra opět zatčen.

V dubnu 1952 byl Mudra podle svého očekávání skutečně zatčen. Důvodem bylo podezření z vyzrazení státního tajemství, ale po několikaměsíčním vyšetřování byl propuštěn se zjištěním, které by se dalo chápat tak, že intenzita společenské nebezpečnosti byla velmi nízká, neboť Mudra plánoval informovat uvědomělé komunisty a sovětské soudruhy. Z tohoto důvodu byl propuštěn, aniž by byl předtím obviněn. Zadržován byl ve sklepech Ministerstva národní bezpečnosti ve Winterově ulici, kde se neúspěšně pokusil o sebevraždu. Výslechové protokoly s Mudrou nemají charakter „scénáře“, jeho výpovědi se proto dají považovat za hodnověrné. Závěr vyšetřování ho vyhodnotil jako labilní osobnost podléhající cizím vlivům.

Až do odchodu do důchodu nemohl Mudra vykonávat povolání, kde by mohl uplatnit právní vzdělání. Vždy zasáhla „neviditelná moc“, která ho udržovala v manuálním povolání. V roce 1968 se pokoušel o rehabilitaci, ta však nedopadla v jeho prospěch, takže vyloučení z KSČ bylo definitivní. V průběhu rehabilitačního řízení

90 KAPLAN, Karel. *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: ÚDV, 2002.

91 DVOŘÁKOVÁ, Jiřina, ref. 81.

bývalý ministr Ladislav Kopřiva v časopisu Reportér výslovně sděluje, že Mudra plnil v Kolodějích pokyny Komise stranické kontroly UV KSČ, a o nezákonnostech při vyšetřování musel tedy vědět od samého počátku. Mudra až do odchodu do důchodu pracoval v dole.

Vraťme se ale zpět do podzimu 1945, kdy Mudra sbírá zkušenosti jako vyšetřovatel retribuční agendy z pozice zpravodajského referenta Odboru politického zpravodajství na Ministerstvu vnitra. Protože byl Preiss i nadále hospitalizován ve vazební nemocnici, první výslech absolvoval 27. září před vyšetřovací soubkomisí KVNB u krajského soudu trestního. Není zcela zřejmé, zda se vyslychající dostavili za zatčeným do vězeňské nemocnice, či zda byl vyšetřovaný převezen před vyšetřujícího soudce. Výslechový protokol je velmi stručný. V závěru Preiss uvádí, že *si nedovede představit, z jakého důvodu onen vysoký úředník, o kterém hovořil Štolovský, nařídil jeho zajištění*. Dále uvedl, že *doklad, na základě něhož je zajištěn, je u správy věznic*. V závěru výslechu požádal s ohledem na svůj zdravotní stav o propuštění podle § 191 (tehdejšího) trestního řádu, což je propuštění oproti složení kauce. Další stručný výslech proběhl 22. října 1945 v nemocnici Krajského soudu trestního.

Tři dny před plánovaným říjnovým výslechem proběhlo lékařské konzilium ohledně zdravotního stavu vězně pod vedením vrchního justičního lékaře Krajského soudu trestního v Praze, bývalého legionáře a statečného účastníka druhého odboje MUDr. Oldřicha Navary za přítomnosti MUDr. Františka Navrátila, primáře všeobecné nemocnice v Jugoslávii, a význačného internisty profesora MUDr. Josefa Pelnáře, spolužáka Preisse z domažlického gymnázia.

Z lékařské zprávy zpracované konziliem ještě téhož dne vyplývá, že pacient prodělal lehčí formu mozkové mrtvice spojené s krátkodobou ztrátou vědomí, trpí srdeční poruchou, vysokým krevním tlakem s počínajícím zánětem plic. Prognóza byla lékaři označena za infaustní (neblahou), nebude-li zavedeno bezodkladné sanatorní nebo klinické léčení nemocného. Konziliární zpráva byla zakončena větou, že bez dalšího léčení by choroby mohly Preissův život ukončit.⁹² Neztotožněný pracovník Odboru Z se dne 10. listopadu téhož roku dostavil za Preissem k provedení výslechu, od kterého ale upustil. Pořídil pouhý záznam, kde hovoří o jisté dezorientaci zatčeného, což jenom podporuje pravdivost lékařské zprávy o prodělané lehčí formě mozkové mrtvice.⁹³

Přestože konziliární zpráva z 19. října vyslovovala závažné lékařské varování o zdravotním stavu, byla zadržena Bedřichem Pokorným, jakož i jiná další pošta, což zjistila Preissova manželka Jarmila. Na tyto zvláštní způsoby Pokorného upozornila osobním dopisem přímo prezidenta Beneše.⁹⁴ Není náhoda, že opis stížnosti skončil opět na stole Bedřicha Pokorného.⁹⁵

92 ABS, sign. 305-201-2.

93 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T421/29, T-1981/45.

94 ABS, sign. 12144.

95 Tamtéž.

Kancléř Smutný poslal počátkem listopadu opis stížnosti generálu Bartíkovi s legionářským oslovením „bratře generále“.⁹⁶ Za dalších čtrnáct dní, 21. listopadu 1945, byl Preiss na základě Bartíkova příkazu propuštěn do domácího léčení, což pochopitelně neznamenalo ukončení vyšetřování. Ještě předtím Preissova dcera Olga Scheinerová a manželka Jarmila poslaly další dopisy paní Haně Benešové, manželce prezidenta republiky, ohledně Preissovy situace. Opis dopisu, jako i mnoho dalších v této věci, skončil samozřejmě na Odboru politického zpravodajství na stole Bedřicha Pokorného. Na písemnostech bylo tužkou napsáno jedno jméno: Bedřich Pokorný.

Pokračujeme ale k prvnímu výsledku obviněného Preisse. Svým výsledkem reagoval na udání paní Evy Pavelkové a vysvětlil okolnosti své schůzky s lordem Runcimanem. Do protokolu uvedl, co je zřejmé a co již víme z předchozího odstavce. Schůzka proběhla na žádost Hodžovy vlády, ta ovšem nepořizovala ve všech případech zápisy z jednání. Spor s panem Boučkem považoval za uzavřený, neboť o obchodním sporu mezi Živnostenskou bankou a panem Boučkem rozhodl dávno pravomocně soud v neprospěch pana Boučka.

Po propuštění do domácího léčení 21. listopadu se Preissův zdravotní stav poněkud zlepšil. Optimismus mohl dodat i závěr vyšetřování Odboru politického zpravodajství. Nevíme však zcela přesně, zda Preiss znal obsah níže uvedeného přípisu.

Dne 5. prosince téhož roku byl na Odboru politického zpravodajství Ministerstva vnitra vypracován přípis k rukám národního prokurátora, který končí touto důležitou větou: *Jinak nebyly zjištěny žádné skutečnosti a ani nedošla žádná oznámení, která by svědčila o tom, že dr. Jaroslav Preiss se nějakým způsobem provinil proti národní cti.*

Přípis byl vypraven k rukám národního prokurátora pod číslem jednacím původního trestního oznámení, tedy jako doplnění. Dne 10. prosince téhož roku byl na Odboru politického zpravodajství vypracován přípis se stejným obsahem, který skončí stejnou důležitou větou: *Jinak nebyly zjištěny žádné skutečnosti a ani nedošla žádná oznámení, která by svědčila o tom, že dr. Jaroslav Preiss se nějakým způsobem provinil proti národní cti.*⁹⁷

Oba tak současně vyvracejí podezření z provinění proti národní cti, na které upozornila paní Eva Pavelková. Pokud jde o schůzku s lordem Runcimanem, je v obou dokumentech z 5. a 10. prosince výslovně uvedeno toto: *Během návštěvy anglického lorda Runcimana v Československu byl dr. Preiss požádán tehdejšími ministerským předsedou dr. Milanem Hodžou, aby lorda přijal a aby mu doručil a vysvětlil statistiky o průmyslovém rozvrstvení v českých zemích. Šlo údajně o velmi obširný materiál, soustředěný v silném svazku spisů, který obdržel od min. předsedy dvojmo s tím, aby jeden exemplář předal lordovi a druhý použil pro sebe k poznámkám. Podle obsahu s Runcimanem stalo se údajně Preissovi jasným, že naši Němci chtěli tehdy lorda*

96 Tamtéž.

97 ABS, sign. 305-201-2.

*presvědčit o tom, že veškeré hospodářské bohatství českých zemí jest v německých rukou, a že my tudíž nejsme hospodářsky soběstační. Preiss však přes to, že veškeré údaje statistik nebyly naprosto přesné, přesvědčil lorda o tom a doložil mu, že přes 70 % průmyslu jest v českých rukou, neboť předtím údajně cílil, že i Rotschild jej zmocnil k prohlášení, že jeho podniky u nás [Vítkovice] se považují za české. Lord vykonal u Preisse celkem 3 návštěvy a nakonec mu prohlásil, že od něho dostal nejlepší a nejcennější informace. Zaslal mu později z Anglie i děkovný dopis.*⁹⁸

Věc měla ale jeden háček. Přestože na obou přípisech z 5. a 10. prosince bylo rázítko s nápisem *pošta vypravena*, listiny vůbec neopustily Ministerstvo vnitra směrem ke prokurátorskému spisu, jinými slovy, nebyly doručeny do spisu národního prokurátora.⁹⁹ Kontrolou knihy došlé pošty národního prokurátora autor zjistil, že v rozhodném období nebyla do prokurátorského spisu přijata žádná pošta.¹⁰⁰ To je také vysvětlení, proč listiny z 5. a 10. prosince 1945 nejsou založeny v prokurátorském spisu.

S jistotou se dá tedy tvrdit, že kýžené listiny vypravené směrem k prokurátorskému spisu byly zadrženy na Ministerstvu vnitra. Veškerá pošta určená pro vyšetřujícího soudce, vězeňského lékaře a prokurátora v retribučních věcech procházela na Pankráci přes knihu došlé a odeslané pošty národního prokurátora, oddělenou od běžné justiční, tedy neretribuční agendy. Můžeme jenom spekulovat, kdo se na zadržení listiny podílel, a jen trpělivě čekat, jakou pravdu nám snad jednou přinesou archivy. Naproti tomu důležitá listina z 5. prosince byla odeslána a doručena do Kanceláře prezidenta republiky. Zde byla ale vedena v tzv. protokolu T čili tajném protokolu, takže se s obsahem dopisu mohl seznámit pouze vymezený a úzký okruh pracovníků KPR včetně prezidenta. K osobám, které měly přístup k listinám vedeným v protokolu „T“, patřil bezesporu také kancléř Smutný.¹⁰¹

Mudra po svém druhém zatčení na jaře 1952 vypověděl do protokolu ohledně ztrát listin a dokumentů na vnitru tato slova: *Ze své praxe na Ministerstvu vnitra vím, že se všeobecně důležité dokumenty a zprávy ztrácely, že byly Švábem a spol. ničeny nebo zašantročovány, ve spisech byl úmyslně dělán zmatek tak, aby se nic ne našlo.*¹⁰²

98 Tamtéž. Tím se nemyslí, že by Vítkovice byly kapitálově českým podnikem, ale že se hlásí k české politice. Generální ředitel Vítkovic Oskar Federer byl Žid německé národnosti, ale mluvil vynikající češtinou. Výběr manažera, který ovládá dokonale češtinu, byl empatický tah barona Louise Rotschilda, tím Vítkovice naznačily, že stojí na straně české věci. Oskar Federer zasedal v českojazyčné části průmyslového prezidia Ústředního svazu průmyslníků spolu s českými průmyslníky. V tomto smyslu je třeba chápat Vítkovice jako „český“ podnik.

99 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis Np54/45, Dr. Preiss.

100 Tamtéž, kniha došlé pošty, karton 1, nezprac. fond.

101 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. 429/29, došlá pošta ze dne 10. 12. 1945.

102 ABS, sign. KR 14573.

Okolnost, že Preissovo stíhání bylo pečlivě sledováno, a to dokonce i špičkami komunistické strany, dosvědčuje i nedatovaný dopis od neznámého informátora, který se podepisoval jako „P“, adresovaný s označením „tajné–důvěrné“ pracovníku bezpečnostního odboru UV KSČ soudruhovi Vodičkovi. Dopis ovšem skončil v tzv. Evidenčním odboru UV KSČ.¹⁰³ Určitě stojí za pozornost citovat celý text dopisu (s původním pravopisem):

Zděluji Ti následující tajnou informaci a další opatření přenechávám vám.

Vrchní rada zemského soudu v Praze Polesný vyjádřil se k našemu důvěrníkovi, že zajištěný Preiss dostal dopis od pí presid. H. Benešové asi následujícího obsahu: Víím, že jste nevinný, a musíte jen krátký čas vydržet, kdy budete rehabilitován.

Polesný je prý hlavou celé akce na rehabilitaci Preisse. Upozorňujeme na to, že Polesný je příbuzným poslance Dolanského a náš informátor je starým přítelem Polesného, pročež prosíme o mimořádnou diskretnost při zpracování případu. Dopis obdržel Preiss asi před měsícem.

Se soudružským pozdravem P.

Na konci dopis připsáno rukou za správnost informace neručím. Dopis od paní Hany Benešové, o kterém hovoří informátor „P“, se prozatím nepodařilo dohledat.

Bedřich Pokorný nastupuje

Zadržení prosincových přípisů na Ministerstvu vnitra a jejich neodeslání k rukám národního prokurátora je již faktickým důkazem o mocenském ovládnutí jednoho z důležitých odborů Ministerstva vnitra komunistickou stranou. Po pečlivě připravené provokaci vysokým funkcionářem útvaru ZOB II Štěpánem Plačkem¹⁰⁴ v součinnosti s Bedřichem Pokorným odvolal 14. ledna 1946 ministr vnitra Václav Nosek vedoucího Odboru politického zpravodajství generála Bartíka. Ještě téhož dne převzal vedení celého Odboru Z jeho dosavadní zástupce Bedřich Pokorný a tím se celý Odbor politického zpravodajství dostal pod plnou kontrolu KSČ. Vyšetřování náhle nabralo pro Preisse nepříznivý spád, jak bude za chvíli vysvětleno. Nakonec listiny z počátku prosince 1945 byly zadrženy v době, kdy byl Pokorný zástupcem generála Bartíka. To jen dokazuje systematickosti při budování kontroly nad Odborem Z komunistickou stranou.

JUDr. Štěpán Plaček, jeden ze zakladatelů komunistické bezpečnosti, ve své výpovědi po svém zatčení uvedl, že odstranění generála Bartíka bylo splnění stranického úkolu uloženého přímo Rudolfem Slánským.¹⁰⁵ V roce 1945 pracovalo na Odboru politického zpravodajství 180 lidí a komunisté v něm tvořili menšinu. A právě odstranění generála Bartíka mělo tento stav zvrátit, což se také nakonec povedlo. Do-

103 NA, f. Šváb–Synková, evidenční odbor ÚV KSČ, nezprac. fond.

104 KALOUS, Jan. *Štěpán Plaček. Život zpravodajského fanatika ve službách KSČ*. Praha: ÚSTR, 2010.

105 Tamtéž.

kud byl ve vedení odboru generál Bartík, nebylo možné zneužívat retribuční agendu k politickému boji a to pochopitelně vadilo KSČ, která měla svůj plán dvoufázové cesty k úplnému dobytí moci, o kterou se později nechtěla s nikým dělit. Prozatím ano, dočasně v Národní frontě. Potřebovala DOČASNÉ spojence, kteří pomohou nahradit parlamentní demokracii novou okleštěnou „lidovou demokracií“. A pochopitelně potřebovala také spojence, kteří ji pomohou hned po válce ve své hlouposti rozkymáčet stabilní justiční a policejní systém státu ve jménu utopických vizí.

Zajímavé byly poměrně časté schůzky Bedřicha Reicina s Bedřichem Pokorným přímo na Odboru politického zpravodajství, které mohly mít ofenzivní charakter. Mudra uvedl do protokolu po svém druhém zatčení toto: *Dále si ještě vzpomínám, že k Pokornému na vnitro docházel velmi často Bedřich Reicin. Při jedné takové návštěvě vešel jsem do kanceláře Pokorného, zrovna když tam Reicin byl. Pokorný mne Reicini představil. Potom jsem poblíže kanceláře Pokorného na chodbě MV viděl Reicina ještě několikrát.*¹⁰⁶ Na podzim 1945 byly odeslány přímo z OBZ na Odbor politického zpravodajství MV v krátké době po sobě dva materiály podepsané Bedřichem Reicinem, kde je Preiss označen jednou jako kolaborant, jednou jako konfident. Jeden dopis byl odeslán 31. října 1945 a další o čtrnáct dní později, tj. 16. listopadu 1945.¹⁰⁷ Bartík však 5. a 10. prosince téhož roku sepsal zprávu, která nevycházela z Reicinových fabulací. Dá se tedy uvažovat i o tom, že Reicin prostřednictvím Pokorného kontroloval účinek či neúčinek svého špinavého triku, a konečně také o tom, že v součinnosti s Pokorným posiloval a prohluboval vliv komunistické strany na Ministerstvu vnitra.

Ještě téhož dne, kdy byl odvolán generál Bartík, tedy 14. ledna 1946, vydalo Ministerstvo vnitra telefonický pokyn, aby byl Preiss opět zadržen, což se také stalo, a ve 14 hod. byl Preiss předán přímo do vězeňské mocnice. Národní prokurátor Tržický si příliš nelámal hlavu nad tím, že nemá z vnitra relevantní zdůvodnění ve svém spisu pro opětovné zatčení. Přece jenom, doba divokého poválečného zatýkání by už měla být za námi. O dva dny později, 16. ledna, vydal prokurátor Tržický usnesení o uvalení vazby na Jaroslava Preisse.¹⁰⁸

Tehdejší komunistický tisk spustil svoji osvědčenou kanonádu se zprávami, že *kolaborant Preiss byl opět zatčen*. Je zajímavé, jak byla mohutná komunistická propaganda v tisku načasovaná v návaznosti na významné události během vyšetřování. Ministerstvo informací a osvěty pod vedením komunisty Václava Kopeckého bylo v podstatě gigantickou PR agenturou KSČ.

Dne 18. ledna se Preiss podrobil výslechu vyšetřujícího soudce dr. Donnera, jinak vyšetřujícího soudce Národního soudu. Obsahem výslechu byly banální otázky.¹⁰⁹

106 ABS, sign. KR 14573, s. 16.

107 ABS, sign. 2M 12443, dopis OBZ na odbor Z z 31. 10. 1945, dopis OBZ na odbor Z ze 16. 11. 1945.

108 ABS, sign. 305-201-2.

109 Tamtéž.

Následující den, tedy 19. ledna, intervenovala manželka Jarmila ohledně stravování a možnosti návštěv.¹¹⁰ Do konce ledna 1946 byly nařizeny výslechy tří svědků a jejich počet se během vyšetřování již nerozšiřoval.

Dne 17. ledna 1946 vypovídal Preissův bývalý tajemník v Živnostenské bance pan Steklý.

Otázky mířily k okolnostem schůzky Preisse s lordem Runcimanem na Lavičkách a k majetkovým poměrům Preisse, o kterých byl dr. Steklý bezesporu dobře informován, protože vedl Preissův osobní účet a spravoval jeho soukromé platby.¹¹¹

Dne 23. ledna 1946 vypovídal dr. Kieslinger, o kterém se už několikrát mluvilo v různých souvislostech. Taktéž se měl vyjádřit ke schůzce s lordem Runcimanem, ale těžiště výslechu bylo ve vysvětlení některých jeho poznámek z jeho deníku, který si vedl téměř třicet let a kde jsou právě různé poznámky k jednání s Preissem. Kieslingerův deník sestával z více než tisíce volných stran poznámek, psaných někdy česky, někdy německy, které glosovaly hospodářskou a politickou situaci v Československu prakticky za celou existenci první republiky a snad i protektorátu. Dr. Kieslinger bydlel v Praze v ul. Na Struze 3, kde byla také umístěna kancelář Hauptverbandu der industrie in Bohmen, ve které působil jako tajemník.

Jelikož byla na byt dr. Kieslingera po ukončení války uvalena nucená správa, dostala se podstatná část deníků, vlastně souhrn volně popsaných papírů čítajících více než tisíc stran textu prostřednictvím nuceného správce k rukám generála Bartíka. Zbývající, menší část odevzdala na Odbor Z spoluvlastnice domu Na Struze 3 paní Žofie Veselíková. Na její spoluvlastnický podíl k domu byla totiž také uvalena nucená správa. Kieslinger plánoval, že svůj deník uspořádá a vydá knižně, poválečná doba tomu však zabránila. Deník může být v každém případě vynikajícím studijním materiálem pro jeho pohled na řešení hospodářských otázek v Československu a v protektorátu. Je otázka, zda se vůbec v celém svém rozsahu v archivních fondech Ministerstva vnitra dochoval. Kieslinger se z bývalého státního zaměstnance vypracoval ve fundovaného hospodářského odborníka. Po nuceném sloučení české Sporobanky se Zemskou bankou pro Čechy za okupačního režimu se stal Kieslinger vysokým funkcionářem v Zemské bance.

Dr. Kieslinger uvedl na pravou míru souvislost s jeho poznámkami a jeho výpověď Preisse nijak nepoškodila, spíše pomohla.¹¹²

Jako poslední vypovídal 29. ledna bývalý ministr protektorátní vlády a také bývalý sekretář Ústředního svazu průmyslníků dr. Šádek, takže blízký spolupracovník Preisse. Otázky mířily opět k okolnostem schůzky s lordem Runcimanem. Svoji výpověď Preisse podobně jako všichni tři svědci nijak nepoškodil.¹¹³ Dr. Šádek byl

110 Tamtéž.

111 Tamtéž.

112 Tamtéž.

113 Tamtéž.

taktéž retribučně stíhán, ovšem národní prokurátor rozhodl 3. května 1947 o zastavení trestního stíhání.¹¹⁴

Dne 30. ledna se dostavil do KPR ke kancléři Smutnému Preissův zeť dr. Scheiner s upozorněním, že se Preissův stav opět zhoršuje, a dále s tím, že ministr Prokop Drtina odmítl dr. Scheinera přijmout.

Dne 1. února byl do KPR kancléři Smutnému doručen dopis Preissova zetě dr. Scheinera zdůrazňující skutečnost, že se Preissův zdravotní stav skutečně zhoršuje, což dokládal přiložený Preissův dopis, ve kterém upozorňuje, že se v končetinách tvoří voda a potřebuje léky.¹¹⁵

Nemesis komunismu, jak nazval Bedřicha Pokorného spisovatel Jan Beneš¹¹⁶, skutečně neztrácel čas.

Odbor Z pod jeho vedením za tři týdny od nástupu do vedoucí funkce, tedy 5. února 1946, odeslal k národnímu prokurátorovi do spisu Np54/45 doplňující trestní oznámení, které je spíše nesystematickou politologickou esejí¹¹⁷ a pochopitelně je také v rozporu se závěry generála Bartíka z prosince 1945. V zastoupení ministra vnitra podepsal dokument JUDr. Hora, pozdější náčelník StB. Je zarážející, že přestože se v doplňujícím trestním oznámení z 5. února hovoří o doplnění podání z 5. prosince a 10. prosince, národní prokurátor se nesnažil zajistit ZÁSADNÍ chybějící přípisy, které v prokurátorském spisu chyběly.¹¹⁸

Preiss měl jednu velkou nevýhodu. Přes jeho osobu se připravovala politická poprava politického a hospodářského systému první republiky a její demokratické podoby a také patřil ke společenské vrstvě, kterou koneckonců nenáviděli společně a nerozdílně jak socialisté a komunisté, tak část pokrokových liberálů. Další vlivný reprezentant československého průmyslu Jan Antonín Baťa se zdržoval v zahraničí, k politické popravě tedy zbýval právě Preiss.

Nezapomeňme ještě, že ve druhé polovině třicátých let žádal Preiss omluvu od předsedy poslaneckého klubu Národních socialistů za verbální urážku od poslankyně Fráni Zemínové.¹¹⁹

Můžeme jen předpokládat, že Preiss se patrně dozvěděl, že generál Bartík zpracoval v prosinci 1945 pro něj příznivou zprávu, ale vůbec nemohl tušit, že tato pro něj tolik důležitá zpráva nebude nakonec odeslána z Ministerstva vnitra k rukám národního prokurátora a nakonec nebude založena v prokurátorském spisu. Tato

114 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis Np 190/47, Dr. Šádek, rozhodnutí národního prokurátora ze dne 3. 5. 1947 o zastavení stíhání, nezprac. fond.

115 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. 429/29, T 450/46, dopis Dr. Scheinera kancléři Smutnému ze dne 1. 2. 1946.

116 BENEŠ, Jan, ref. 79. Autor se s Janem Benešem několikrát setkal.

117 ABS, sign. 305-201-2.

118 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis 54/45 Dr. Preiss, nezprac. fond.

119 AČNB, f. Živnostenská banka, korespondence Preiss, dopis Preisse předsedovi posl. klubu Nár. socialistů kvůli urážce F. Zemínové, sign. ŽB-S-VII/i-1-1.

manipulace je jedním z příkladů komunistické zpravodajské subverze do retribučního řízení s Preissem. Další velmi závažná manipulace bude popsána v souvislosti s výsledkem ze 4. února 1946.

Doplňující trestní oznámení z 5. února je skutečně obsáhlé a rozvleklé a to má svůj důvod. Pokud by stálo opět jenom na konstrukci vlastizrady z důvodu schůzky s lordem Runcimanem, obhajoba by určitě trvala na výsledku gen. Bartíka před Národním soudem a pak by se celá konstrukce retribučního stíhání mohla zborstit.

Proto měla zdánlivě rozvleklá politologická esej svůj význam. Před Národním soudem se totiž projednávaly také věci, které nenaplňovaly znaky trestného činu, protože Národní soud v takovém případě rozhodoval jako soud čestný. Taktikou byla postavit Preisse před Národní soud a za každou cenu ho soudit a odsoudit.

Podívejme se nyní na hlavní směry vyšetřování doplňujícího trestního oznámení z 5. února 1946.

- A) První směr i nadále pracuje s proviněním proti národní cti v důsledku jednání s lordem Runcimanem.
- B) Druhý směr pracuje s právní fikcí, že Preiss podlomil bezpečnost státu tím, že ohrozil vyzbrojování republiky.
- C) Třetí směr naznačuje, že kolaborace mohla spočívat v tom, že komunikoval a korespondoval dr. Kieslingerem, který je nyní označen jako agent Sicherheitsdienst.

Dne 4. února 1946 byl obviněný vyslechnut ve vězeňské nemocnici Krajského soudu trestního orgány Odboru Z.¹²⁰ Vyšetřovatelé nejprve obsáhle vyslechli obviněného a z tohoto výsledku potom následující den, tedy 5. února, sestavili doplňující trestní oznámení.¹²¹

Velmi nepřehledný a nesystematický Preissův výslech a stejně tak nepřehledné doplňující trestní oznámení jsem pro přehlednost a lepší orientaci systematicky rozdělil na body, které byly buď projednávány ve výslechu, nebo navazují v doplňujícím trestním oznámení.

Preiss nejprve vypovídal ke svým majetkovým poměrům. Vyjádřil se ke svým nemovitostem, sbírce obrazů, vzácné sbírce knih a vkladům na běžných účtech a vkladních knížkách.

Ad A) Opět byl vyslýchán ohledně setkání s lordem Runcimanem na Lavičkách v září 1938, byť předtím byl týmž Odborem Z vysloven závěr, že v tomto setkání nebylo spatřováno provinění proti národní cti. Preiss uvedl, že k této věci se již vyjádřil v předcházejícím výslechu na podzim 1945.

Ad B) V dalším bodě se uvádí, že koncern Živnostenské banky s Preissem v jejím čele podlomil obranyschopnost státu. K otázce vyzbrojování mu byla položena pouze jedna otázka. Ve své odpovědi popsal jednání ohledně plánovaného převodu

120 ABS, sign. 305-201-2. Z protokolu ze 4. 2. 1946 nelze zjistit identitu pracovníka, který prováděl výslech.

121 Tamtéž.

Škodovky a Báňské společnosti do Ameriky, aby se jmenované podniky dostaly mimo nacistickou jurisdikci. O této záležitosti jednal s panem Leperquem, což potvrdil zástupce francouzského vlastníka skupiny Schneider-Creuzot. Tento plán se však nepodařilo uskutečnit.¹²²

V souvislosti s problematikou vyzbrojováním státu bylo dále shledáváno závadným jednáním, že Ústřední svaz průmyslníků vydal zamítavé stanovisko k návrhu zákona o zajištění dodávek pro obranu státu, čímž měla být podlomena obranyschopnost státu. Tento závěrečný bod politického obvinění tvoří závěrečnou a dlouhou část několikastránkové eseje sepsané Odborem Z. V textu se výslovně píše, že *k tomuto jednání Ústředního svazu čs. průmyslníků nebyl Preiss ani vyslýchán, ani dotazován, protože se vzhledem k obsahu považuje za nutné, aby se z něho zodpověděl poprvé a naposled veřejně, před soudem národa.*

Ústřední svaz československých průmyslníků, ve kterém byl Preiss dlouholetým prezidentem, totiž vydal pod číslem jednacím 21469-DrŠ/So z 11. května 1938 zamítavé stanovisko k návrhu zákona o zajištění dodávek prací pro obranu státu předloženému Ministerstvem veřejných prací.

Základní ideovou kostrou zákona byl přechod státu na válečné hospodářství a řízené plánované hospodářství. Osnovou zákona se zabývalo prezidium Ústředního svazu čs. průmyslníků, ale zápis z tohoto jednání se nedochoval. Tento bod již zcela opomíjí fakt, že Československo bylo stále parlamentní republikou, nikoliv diktaturou, takže místem, kde se rozhodovalo o schvalování zákonů, byl parlament a různé stavovské organizace mohly mít potom různé, i protichůdné názory. Ústřední svaz průmyslníků vydal tedy dne 11. května 1938 následující stanovisko:

- I. *Navržený zákon je považovati za zbytečný a za dnešních našich hospodářských poměrů a za dnešní organizace průmyslu, který vyrábí předměty, jež přicházejí v úvahu pro dodávky pro účely obrany státu, za neodůvodněný. Návrh zákona vychází též z naprosto nesprávných předpokladů, které nelze dnešními poměry odůvodniti.*
- II. *Před uzákoněním navrženého zákona jest dlužno varovati, poněvadž by byl nejen zbytečným zatížením administrativy vojenské správy a administrativy podniku, nýbrž i opatřením škodlivým pro celé naše hospodářství.*
- III. *Navržený zákon považujeme za neproveditelný.*¹²³

Dá se tedy uvažovat, že tento bod trestního oznámení zastřeným způsobem vytýká Preissovi, že hospodářský model předmnichovské republiky nebyl postaven na sovětském plánovacím systému pětiletok a odmítnutím osnovy zákona o dodávkách veřejných prací se mu vlastně vůbec nechtěl přiblížit. Jinými slovy, optikou Košického vládního programu se nyní zpětně, a to negativně hodnotí hospodářský model předmnichovské republiky.

122 Tamtéž.

123 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis Np 54/45, Dr. Preiss, nezprac. fond.

Bývalý ministr protektorátní vlády dr. Šádek a vysoký funkcionář Ústředního svazu průmyslníků byl obviněn ze stejné věci, avšak – jak již bylo uvedeno – národní prokurátor rozhodl o zastavení Šádkova stíhání.¹²⁴

V dalším textu sepsaném pro národního prokurátora se píše, že *obviněný vyjadřuje svoje typické vlastnosti jako odpůrce státního podnikání*. To měl vyjádřit jako vedoucí delegace Ústředního svazu čs. průmyslníků u ministra obchodu Mlčocha v souvislosti s jeho nástupem do úřadu.

Ad C) – fikce vyzvědačství a dr. Kieslinger

V předchozím textu bylo vysvětleno, že Preiss podobně jako další manažeři Živnobanky musel podstoupit prověrku státní spolehlivosti podle zákona o obraně státu. Výsledek prověrky dopadl pro Preisse příznivě, přestože stát podezíral patrně od poloviny třicátých let dr. Kieslingera ze spolupráce s SD. Bylo tedy zřejmé, že stát měl informace o tom, že Preiss nepůsobí proti sféře chráněného zájmu vyplývajícího ze zákona na ochranu republiky. Společenský a profesní styk Preisse s Kieslingerem byl tedy vnímán jako profesní styk na úrovni vrcholného vedení domácího průmyslu.

Skutečnost, že byl dr. Kieslinger podezírán ze spolupráce s SD, vyšla najevo až po Bartíkově zatčení při jeho prvním výslechu 8. března 1948.¹²⁵ Tak například do prokurátorského spisu byly doporučeny fotografie některých nezávadných a běžných dopisů mezi Preissem a Kieslingerem, avšak na zadní stranu fotografie je napsáno: *Preiss píše dr. Kieslingerovi, agentovi SD a německému vyzvědači*.¹²⁶

Fikce Preissova vyzvědačství je dále nadhozena tím, že některé služební cesty do Německa mohly plnit vlastně tento účel. Ve vyšetřovacím spise je tedy vyslovena teze, že schůzka Preisse s ministrem hospodářství Schachtem v roce 1936 měla vlastně ten účel, aby na něm mohla německá vláda vyzvídat. Šlo přitom o oficiální schůzku za přítomnosti velvyslance dr. Vojtěcha Mastného.

Vedle těchto tří hlavních směrů se považovalo za závadné například setkání Preisse s německými průmyslovými špičkami ohledně jednání o celní unii „torza českého státu“ s Německem na podzim 1938. Preiss uvedl, že byl tlumočit stanovisko českého průmyslu, které bylo zamítavé. Podle něj by byla celní unie zbytkového českého území s Německem devastující pro hospodářství, a proto také zavedení celní unie bránil.¹²⁷ Vyšetřovatel Odboru Z naprosto iracionálně považuje za správné přistoupení k celní unii s Německem. Položme si tedy otázku: Je obrana domácích hospodářských zájmů a tím i odmítnutí celní unie proviněním proti národní cti?

Preissova přednáška pro Hauptverband v Teplicích v březnu 1935 byla chápána opět jako provinění proti národní cti, byť se konala dlouho před rozhodným obdo-

124 Tamtéž, spis Np 190/47, Dr. Šádek, rozhodnutí národního prokurátora o zastavení trestního stíhání ze dne 3. 5. 1947, nezprac. fond.

125 ABS, sign. Z-6-360, Dr. Kieslinger.

126 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis Np54/45, Dr. Preiss, nezprac. fond.

127 ABS, sign. 305-201-2.

bím vyplývající z § 18 dekretu 16/1945 Sb. z. a n. Jak již bylo vysvětleno, na této přednášce vystupoval proti rudým a hnědým experimentům a měla ohlas mezi českými Němci. Měla spíše státoporný než podvratný aspekt. Stát musel o této přednášce pochopitelně vědět a neshledal ji nijak závadnou, což vyústilo, jak bylo uvedeno, v udělení osvědčení o státní spolehlivosti.

Dále se považovalo za jednání proti národní cti, že Preiss souhlasil s konceptem Hodžovy vlády ohledně přiznání politické autonomie českým Němcům.

Preiss sděloval dopisem 31. srpna 1938 generálnímu tajemníkovi průmyslového svazu dr. Šádkovi,¹²⁸ tedy ještě před schůzkou s lordem Runcimanem, že Hodžova vláda připravuje župní zřízení, které by ipso facto bylo politickou autonomií pro české Němce a přineslo by jim politickou samosprávu, aniž by byla ohrožena územní celistvost či byl odtržen kus území z českých historických zemí. Touto cestou měl být zachován koncept českého historického státního práva a současně řešena otázka politické autonomie výrazné národnostní menšiny, aniž by došlo k odtržení území. Jiná věc je, že doba se vyvíjela dynamicky a návrh byl překonaný již v době svého vzniku, protože Henlein v té době plnil uložený úkol nedohodnout se.

Další manipulativní zásah v retribučním řízení

Dne 4. února se Preiss při výslechu vyslovil také o své spolupráci se svým bývalým zetěm dr. Josefem Hartmannem, se kterým měl velmi dobré vztahy. Uvádím tedy opakovaně Preissovu výpověď o spolupráci s Hartmannem, která již byla citována, a následně přikládám formulaci v doplňujícím trestním oznámení z 5. února 1946 pro zdůraznění manipulace s fakty. Do protokolu Preiss výslovně uvedl: *Hartmann byl totiž ochoten použití svých cest do ciziny k tomu, aby od nás podával v daném případě přes Athény zprávy do Londýna o naší hospodářské situaci, o vnikání Němců do průmyslu a obsazování míst jimi a o všeobecné situaci. Jsem přesvědčen, že tyto zprávy do Londýna podal, což mi také po svém příjezdu z cest hlásil.*¹²⁹ Je příznačné, že tak závažné výpovědi není věnována odpovídající pozornost v doplňujícím trestním oznámení z následujícího dne. Naopak, pokud jde o vztah Preisse a Hartmanna, doplňující trestní oznámení z 5. února obrací zcela smysl výpovědi Preisse a uvádí doslova, že z *dopisů zetě dr. Preisse dr. J. Hartmanna vyplývá, že jmenovaný podával Preissovi zprávy o svých cestách do ciziny, při nichž stál zřejmě ve službách německých. V dopisech uvádí, že podniká z pověření a na přání říšského ministerstva výživy v Berlíně cesty do Athen, do Bucuresti a Budapešti.*¹³⁰ Touto formulací se podařilo Hartmanna znevěrohodnotit. Tužkou je pak připsána věta, že Preiss údajně Hartmanna použil k tomu, aby předal přes Athény zprávy do Londýna. Těžko soudit, zda tuto poznámku učinil v padesátých letech pracovník Studijního ústavu MV,

128 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis Np 54/45, Dr. Preiss, nezprac. fond.

129 ABS, sign. 305-201-2, s. 47.

130 ABS, sign. 305-201-2.

nebo nějaký referent odboru Z v průběhu vyšetřování. Je tedy zřejmé, že zjevným zkomolením smyslu spolupráce Preisse s Hartmannem a ve spojení s ad C) Odbor Z, tentokrát již pod Pokorného vedením, nenápadně „vytyčuje“ svoji vyšetřovací verzi dokládající provinění proti národní cti obviněného spočívající ve vytvořené fikci „kolaborace s Německem a vyzvědačstvím“.

Národní prokurátor Tržický po doručení výsledkového protokolu ze 4. února a doplňujícího trestního oznámení z 5. února do svého spisu nereagoval na rozpor mezi obsahem výsledku a doplňujícího trestního oznámení ve věci spolupráce Preisse s Hartmannem. Neprovedl ani nenařídil žádné procesní úkony k ověření pravdivosti výpovědi Preisse o zapojení do odbojové činnosti. Zkrátka patrně nebyl zájem. S ohledem na závažnost výpovědi Preisse ohledně předání několika odbojových zpráv by byla namísto národním prokurátorem nařízená konfrontace mezi Preissem a Hartmannem, potažmo vyslechnutí Hartmanna vyšetřujícím soudcem. Provedením důkazu, např. výsledkem Hartmanna před vyšetřujícím soudcem o zapojení do odboje, by se totiž mohla nakonec zhroutit celá konstrukce retribučního stíhání. Národní prokurátor neprovedl ani nenařídil žádný procesní úkon, který by otázku předávání zpráv objasnil, a to od počátku února 1946, kdy byl doručen výslech obviněného ze 4. února 1946 a doplňující trestní oznámení z 5. února 1946 do prokurátorského spisu, až do Preissovy smrti. Celkový přehled o situaci by určitě doplnil spis vyšetřujícího soudce, ale ten se – jak již bylo uvedeno – nedochoval. Ve spisu národního prokurátora chybí také trestní deník, který by poskytl úplný obraz.

Nebyl to ale první případ, kdy byla použita zkrácená výpověď v neprospěch politicky stíhané osoby. Jak bylo naznačeno v předchozí kapitole, byl to opět štktpt. Bedřich Pokorný, kdo se snažil zkráceně výpověď K. H. Franka o kolaboraci dr. Vladimíra Krajiny a spustit následné trestní stíhání, které mohlo pro prof. Krajinu skončit skutečně katastrofálně. Dr. Krajina měl nést odpovědnost za smrt parašutistů.¹³¹

Zde je třeba vnímat jistý asymetrický přístup. Je známý fakt, že Prokop Drtina bojoval jako lev za záchranu prof. Krajiny a vyvinul mimořádné úsilí na jeho záchranu cestou svých mimořádných kompetencí, které ministr spravedlnosti v retribučních kauzách zkrátka měl. Příliš se nepíše o faktu, že v retribučních věcech se vyvinula praxe vést kromě prokurátorského další, velice přesnou listinnou evidenci, která se téměř blížila vedení duplicitního spisu, a to na Ministerstvu spravedlnosti. Bývalý ministerský rada Ministerstva spravedlnosti JUDr. Josef Nožička byl přednostou trestního odboru a při svém prvním výslechu uvedl toto: *Retribuční soudnictví tvořilo oddělení mého odboru, ale mně přímo vlastně nepodléhalo, jelikož bylo v přímém styku*

131 Jde o známý případ, kdy Bedřich Pokorný zkrátil výpověď K. H. Franka tak, že z ní vyplývala zrada prof. Krajiny a odpovědnost za smrt parašutistů. Tuto hru ukončil Prokop Drtina, když byl K. H. Frank převeden z policejní vazby do vazby soudní a dostal se do kompetencí ministra spravedlnosti, který nařídil jeho soudní výslech. Teprve pak vyšlo najevo, že prof. Krajina nenese za smrt parašutistů žádnou odpovědnost.

s p. ministrem.¹³² Vlastním vedením retribučního oddělení na Ministerstvu spravedlnosti byl pověřen od podzimu 1945 bývalý státní zástupce JUDr. Zdeněk Mariánko, který při svém prvním výsledku sdělil: *Veškeré retribuční věci byly tzv. věci zprávové, to znamená, že o každém případě, který napadl, musela být podána zpráva. Také o každé podané obžalobě, o každém zastavení řízení, jakož i o výsledku přelíčení musela být podána zpráva. V případech mimořádného významu, zejména tam, kde o případ byl velký zájem veřejnosti, vyhradilo si Ministerstvo spravedlnosti schválení postupu, to znamená, že veřejný žalobce nemohl bez souhlasu Ministerstva spravedlnosti ani podati žalobu, ani řízení zastaviti. Tyto zprávy o zamýšleném postupu musely být zdůvodněny.*¹³³ Jenomže při vší úctě k prof. Krajinovi, Preiss zkrátka nebyl členem Národní fronty a tady asi leží vysvětlení nečinnosti v objasnění rozporu ve výpovědi na straně jak Ministerstva spravedlnosti, tak národního prokurátora. Autor při studiu dalších retribučních prokurátorských spisů národního prokurátora narazil na dopis národního prokurátora Tržického, který konzultoval svůj další postup v retribučním řízení s ministrem spravedlnosti, což jenom potvrzuje retribuční praxi, tak jak ji popsal dr. Mariánko. Tak například národní prokurátor odeslal 12. prosince 1946 na Ministerstvo spravedlnosti dopis zpracovaný referentem JUDr. Urválkem, ve kterém uvažuje o zastavení trestního řízení s Vojtěchem Mastným. Dr. Mariánko odpovídá, že zprávu z 12. prosince 1946 bere na vědomí, a teprve 2. ledna 1947 došlo k zastavení trestního stíhání obviněného Mastného.¹³⁴ Po stručném vysvětlení, jak velké kompetence měl v retribučních věcech ministr spravedlnosti a bývalý státní zástupce dr. Mariánko, ponechávám bez komentáře, jak mohli jmenovaní pánové zůstat laxní a nečinní v otázce objasnění zapojení dr. Preisse do odboje. Nezbyvá než kousnout do kyselého jablka a nadhodit tezi, že prostředí pro vedení politických procesů připravili právě pokrokové liberálové a komunistická strana po únorovém převzetí moci tento model jenom prohloubila a prakticky v něm pokračovala. Pokrokáři splnili svoji úlohu a záhy přišli na řadu jako první. Prokop Drtina byl krátce po únoru vyhozen z okna ve vile na Hanspaulce a dr. Mariánko byl umučen ve vyšetřovací vazbě.¹³⁵

132 ABS, sign. 305-49-4, výslech JUDr. Josefa Nožičky na oblastní úřadovně StB Praha dne 23. 2. 1948.

133 Tamtéž, výslech JUDr. Zdeňka Mariánka na Oblastní úřadovně StB v Praze dne 23. 2. 1948. Výslech lze považovat za hodnověrný, protože ještě nedošlo k použití brachických metod. Následujícího dne, 24. 2. 1948, vydal Štěpán Plaček příkaz k zatčení. JUDr. Zdeněk Mariánko se stal prvním politickým vězněm a jediným státním zástupcem umučeným po „Únoru“ ve vyšetřovací vazbě StB. JUDr. Mariánko byl dosazen ministrem spravedlnosti Stránským jako jeho oblíbenec. V objasnění krčmánské aféry zaujal statečný postoj.

134 NA, f. 979 Národní prokurátor, spis Np 193/46 Vojtěch Mastný. Zápis národního prokurátora z 2. 1. 1947 do trestního deníku o rozhodnutí o zastavení trestního stíhání.

135 V bytě ve vile na Hanspaulce, ve které bydlel Prokop Drtina, byla (a dosud jsou) výsuvná okna. Dobrovolný skok z takového okna by byl poměrně obtížný. Drtina byl tedy patrně vystrčen, což se dlouho tradovalo mezi sousedy. Krátce po dopadu byli viděni neznámí muži, kteří rychle opustili místo.

Zajímavý byl například právní úsudek národního prokurátora Tržického o tom, že nebude vystavovat členy sociální demokracie retribučnímu stíhání a stavět je před Národní soud, a to v souvislosti s opakovanou žádostí ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny, aby byl stíhán také bývalý předseda NOUZ Evžen Erban.¹³⁶ Národní prokurátor jednal v rozporu se zákonem, protože funkce v NUOZ byla výslovně uvedena v § 2 zákona 17/1945 jako důvod pro trestní stíhání. Naproti tomu ministr spravedlnosti prokop Drtina bránil před retribučním stíháním svého spolustraníka a bývalého velvyslance, který bez většího odporu předal zahraniční legaci.¹³⁷

Závěrečné pasáže doplňujícího trestního oznámení jsou ukončeny takto:

Po skončení vyšetřování jeví se práce dr. Jaroslava Preisse, které zasvětil převážnou část svého života, asi takto:

Dr. Preiss snažil se po státním převratu r. 1918 převést jako příslušník českého národa veškeré hospodářství a průmysl, které se nacházely dosud v rukou německých, do rukou českých. K tomuto účelu vybudoval mamutí bankovní podnik Živnostenské banky, do její sféry přecházely všechny podniky jím do českých rukou získané a v jejím čele stál on sám. K dalšímu témuž účelu vybudoval opět dr. Preiss Ústřední svaz čs. průmyslníků, do jehož čela se opět sám postavil a kterýmžto Svaz se stal, pochopitelně jeho vlivem, věrným sluhou zájmů mamutí Živnostenské banky. Oba tyto obrovské podniky nabyly pak pod jeho vedením rozhodující moci bankovní, hospodářské a průmyslové v našem státě, aby se pak v době jeho ohrožení postavily shora doloženým způsobem proti jeho bezpečnosti a podlomily tak brannost celého národa. Zdali tato dlouholetá práce byla československé republiky prospěšná, jest příslušný posoudit Národní soud.¹³⁸

Samotný závěr doplňujícího trestního oznámení je tedy ideologický. Další výsledky se již nekonalý.

Preissův zdravotní stav se nyní opět zhoršoval. Lékařské konzilium ho vyšetřilo opět 13. března 1946, neboť MUDr. Navara nechtěl nést sám odpovědnost za katastrofu hrozící při dalším pobytu ve vazbě.¹³⁹ Tentokrát ale podpis doktora Navary pod konziliární zprávou chybí a nebyl ani členem konzilia, místo něj se dostavil jako třetí člen k prof. Pelnářovi a dr. Navrátilovi odborný lékař nemocí vnitřních doc. MUDr. František Herles. Závěr zprávy není pro pacienta a vězně příznivý: *Pan dr. Jaroslav Preiss jest těžce nemocen, není schopen další vazby bez nebezpečí života a měl by býti léčen buď na klinice, nebo v sanatoriu (Dobříš), nebo – poněvadž se to osvědčilo – v domácím ošetřování své choti. Kdyby nemohlo k žádné z těchto eventualit*

136 ABS, sign. KR-598417, svazek Doktor, vedený na dr. Tržického.

137 NA, f. Prokop Drtina, karton 8.

138 ABS, sign. 305-201-2.

139 NA, dopis Dr. Scheinera Dr. Petru Zenklovi ze dne 6. 8. 1947, Zenkl; AMV 33, karton 12.

*dojít, bylo by žádoucí, aby konsiliární vyšetření bylo po měsíci opakováno. V Praze 13. 3. 1946.*¹⁴⁰

Důvod, proč nebyl MUDr. Navara osobně přítomen konziliu, není znám, byť vynaložil značnou iniciativu, aby se toto konzilium uskutečnilo. Přibližně ve stejné době vykonal konzilium u Ing. Otokara Kruliše-Randy, který byl taktéž hospitalizován v nemocnici krajského soudu trestního Na Pankráci, jak již bylo uvedeno.

Pokud jde o MUDr. Navaru, určitě stojí za zmínku jeho odbojová činnost na Pankráci během války. Na výzvu domácího odboje zůstal ve funkci vrchního justičního lékaře krajského soudu trestního. Cílem bylo zajistit spojení mezi odbojem a uvězněnými, předávat léky, zprávy a podobně. Takto se podařilo dr. Navarovi varovat uvězněného generála Bílého, jak má vypovídat, aby následky jeho zatčení nebyly ještě katastrofálnější. Moták pro generála Bílého přenesl schovaný v zubní pastě. Zdeňka Bořka-Dohalského udržoval na nemocničním lůžku téměř tři roky, až musela být léčba ukončena samotným Himmlerem. Jeho lékařskou péčí prošel dále Ladislav Rašín, ale i Přemysl Šámal. Významným odbojovým spolupracovníkem Navary na Pankráci byl státní zástupce František Grospič, který se scházel s Navarou jednou až dvakrát týdně.¹⁴¹

Podle dopisu Preissova zetě dr. Scheinera ze 6. srpna 1947 Petru Zenklovi měla být konsiliární zpráva z 13. března 1946 ještě téhož dne založena do spisu národního prokurátora, ale nestalo se tak. Opětovnou kontrolou knihy došlé pošty národního prokurátora, přes kterou procházela veškerá pošta, je zřejmé, že národní prokurátor ve sledovaném období žádnou poštu nepřijal. Můžeme opět jenom spekulovat, kde a jakým způsobem se konsiliární zpráva mohla ztratit na cestě mezi vazební nemocnicí Krajského soudu trestního a prokurátorským spisem v areálu na Pankráci tamtéž. Nedoručení konsiliární zprávy vysvětluje údiv dr. Scheinera, že *vzdor tomuto posudku byl dr. Preiss ponechán ve vazbě až do 27. dubna 1946 a toho dne odvezen již umírající domů, kde za půldruhého dne, nenabyv již vědomí, zemřel.*¹⁴² Dr. Scheiner intervenoval 2. dubna 1946 u kancléře Smutného a upozornil na zhoršující se zdravotní stav Preisse, současně předal kancléři opis lékařského konzilia z 13. března 1946. Přitom mu sdělil, že vyšetřující soudce nevidí důvody pro další pokračování vazby, byť ve vězeňské nemocnici.¹⁴³ Nezbyvá než zalitovat, že se nedochoval spis vyšetřujícího soudce.

V důsledku zhoršujícího se zdravotního stavu sepsal Preiss 25. února novou poslední vůli. Ta byla obsažena v dopisu národnímu prokurátorovi Tržickému se žádostí, aby dopis s poslední vůlí zaslal do Živnostenské banky, kde ji měl příslušný

140 NA, f. Petr Zenkl, karton 1, konsiliární zpráva z 13. 3. 1946 (opis).

141 AHMP, f. Malý dekret, sign. 36-380/4, MUDr. Navara, výpověď JUDr. Františka Grospiče.

142 NA, f. Petr Zenkl; AMV 33, karton 12, dopis Dr. Scheinera Dr. Zenklovi ze dne 6. 8. 1947.

143 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T421/29, T-857/46, záznam Dr. Jíny o rozhovoru s Dr. Scheinerem.

úředník založit do spisu a nahradit tak předchozí poslední dosud platnou vůli, jež měla být uložena do sejfu.¹⁴⁴

Obsahem změny závěti byl odkaz knižní sbírky, sestávající z více než 4 000 vzácných knih, ve prospěch Univerzitní knihovny, dále Preiss odkázal svoji sbírku obrazů ve prospěch Národního muzea. Národní prokurátor dopis se změnou poslední vůli ponechal ve svém spisu a do Živnostenské banky nic neodeslal, což opět potvrzuje kontrola knihy odeslané poštou národního prokurátora.¹⁴⁵

Jelikož se Preissův zdravotní stav i nadále prudce zhoršoval, na přímou intervenci ministra spravedlnosti dr. Prokopa Drtiny byl Preiss dne 27. dubna 1946 propuštěn v dopoledních hodinách v bezvědomí či spíše umírající do domácího léčení.¹⁴⁶ O dva dny později umírá ve vile v Mozartově ulici.

Ministr spravedlnosti Prokop Drtina informoval svým dopisem ze dne 29. dubna 1946, tedy v den, kdy Preiss zemřel, kancléře Smutného, že *Preiss byl převezen do domácího ošetřování v sobotu minulého týdne. Prosím, abys tlumočil laskavě tuto moji informaci panu prezidentovi.*¹⁴⁷

Smutný osud manželů Preissovyých uzavírá rozhodnutí, že Jarmile Preissové bylo zamítnuto vydání cestovního pasu na cestu do Francie.¹⁴⁸

Konfiskace a krádeže Preissova majetku

Zajištění Preissova majetku probíhalo souběžně na několika místech. Bezprostředně po jeho zatčení v květnu 1945 zahájilo Ministerstvo zemědělství konfiskace nemovitého majetku a pozemků, zatímco Závodní výbor Živnobanky zajistil sbírku obrazů a další cennosti ukryté v podzemních prostorách Živnobanky. Během zatčení byly zapečetěny místnosti na Lavičkách, ovšem k soupisu došlo o něco později.

Preissův advokát dr. František Kabeš (současně průmyslník a majitel továrny Aero) v průběhu roku 1943 domluvil s vedením Živnobanky pronájem nebytového prostoru v podzemí, kam byla přemístěna podstatná část sbírky obrazů a dalších věcí z obavy, že by mohly být poškozeny případnými nálety. V podzemí místnosti č. 22 bylo uskladněno celkem čtrnáct uzavřených beden, koberce a několik uzamčených kufrů, ve kterých byly i věci ve výlučném vlastnictví manželky Jarmily. Klíče od beden a kufrů byly v držení Preisse. Klíče od místnosti č. 22 byly uloženy v bance.

144 NA, f. 979 Národní prokurátor, Np54/45, Dr. Preiss, nezprac. fond.

145 Tamtéž, kniha odeslané pošty, Karton 1, nezprac. fond.

146 Tamtéž, karton 1, kniha došlé pošty, nezprac. fond. V evidenci došlé pošty je záznam doručené písemnosti ze dne 27. 4. 1946 pro vyšetřujícího soudce Dr. Černého. Ze všeobecného rejstříku fondu 979 vyplývá, že Preiss byl propuštěn v 10:30 hod. 27. 4. 1946.

147 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T421/29, T1186/46, došlý dopis ze dne 29. 4. 1946 od Prokopa Drtiny.

148 ABS, sign. 305-201-2.

Krátce po Preissově zatčení Závodní výbor Živnostenské banky zablokoval veškeré vklady a vkladní knížky, ale především zajistil věci umístěné v podzemí v místnosti č. 22. Místnost byla opatřena pečeti Závodní rady.¹⁴⁹

Brzy po Preissově úmrtí byl příslušným soudem pověřen notář JUDr. Bohumil Meissner jakožto soudní komisař k projednání dědictví. Postupně sepisoval majetek. V prosinci 1946 se dostavil do banky a jejích podzemních prostor a v několika etapách pořídil soupis věcí movitých a jejich ocenění, a to včetně obrazů, a znalecké ocenění vzácných sbírek. Počátkem ledna 1948 byl soupis ukončen, čítal více než dvě stě obrazů. Notář vydal paní Jarmile některé věci, které byly v jejím výlučném vlastnictví.

Zajímavý byl střet platného občanského práva, reprezentovaný soudním komisařem Meissnerem, s revolučním pojetím zákonnosti na úrovni místní správy. Úmrtím se retribuční řízení zrušilo, což také písemně potvrdil (z hlediska platného trestního řádu ani neměl jinou možnost) národní prokurátor advokátu Duškovi.¹⁵⁰ Kýžené potvrzení používali tedy Preissovi advokáti a rodinní příslušníci při jednání s místními úřady, kdy zejména revoluční orgány místní správy odmítaly sdělovat soudnímu komisaři Meissnerovi stavy zůstavitelova majetku s odpovědí, že žádného majetku není, protože probíhá konfiskace.

Konfiskace pozemků v Lavičkách a Hovorčovicích měla dynamický průběh. Ministr zemědělství Ďuriš se osobně účastnil slavnostního zahájení parcelace pozemků v Hovorčovicích. Zemědělské noviny eskalovaly revoluční hysterii článkem „Akt dějinné spravedlnosti v Hovorčovicích“.¹⁵¹ Advokát František Kabeš ovšem podal žalobu k Nejvyššímu správnímu soudu a byl úspěšný. Nejvyšší správní soud zrušil konfiskační výměry k pozemkům v Hovorčovicích a Lavičkách, a to během léta 1947.¹⁵²

Na Lavičkách, kde byl Preiss zatčen, byla situace o něco nepřehlednější. Ještě 31. května, tedy v den zatčení, byly místnosti na Lavičkách zapečetěny a uzamčeny, a to za přítomnosti služebné paní Milady Frajerové a pana Františka Štolby, který pracoval jako údržbář a obsluha automatické vodárny.

Přibližně o měsíc později se dostavila na Lavičky skupina osob, které prováděly soupis obrazů, knih, šatstva, prádla a nábytku. Ovšem ještě předtím vstupoval do zapečetěných místností, a to opakovaně a pouze v doprovodu své manželky, dr. Antonín Hoetzl, člen Okresního národního výboru v Příbrami. Věci byly po soupisu přemístěny 5. a 6. července do zasedací místnosti okresního domu, odkud se začaly

149 AČNB, f. SBČS, majetek Preiss, nezprac. fond.

150 Centrální spisovna Městského soudu, Hostovice, dědický spis DIII 454/46, přečíslovaný na 18D 662/96. Potvrzení národního prokurátora ze dne 12. 9. 1946 o zrušení trestního stíhání Preisse pro advokáta Jana Duška. Potvrzení obsahuje také větu, že se advokátovi neumožňuje nahlédnutí do spisu.

151 NA, f. Ministerstvo zahraničí, výstřižky, sign. MZV-VAII, karton 1245, Jaroslav Preiss.

152 NA, f. Nejvyšší správní soud, kart. 542, sign. 461/46, 462/46, 463/46, 468/46; karton 546, sign. 633/46.

postupně ztrácet. Nakonec paní Jarmila Preissová napsala na Ministerstvo vnitra dopis, ve kterém uvedla, že v Bohosticích chodí lidé v jejím oblečení, a žádala o vrácení svých věcí.¹⁵³

Problém byl, že z hlediska poválečných retribucí byla paní Jarmila naprosto bezúhonnou osobou a nebylo proti ní vedeno žádné šetření.¹⁵⁴ Tak se stalo, že spolu s Preissovým automobilem byl zajištěn i automobil ve vlastnictví paní Jarmily. Její vůz se stal součástí autoparku Zemského národního výboru, který „revoluční cestou“ budoval soudruh Volodě Pružina, a to na základě pověření místopředsedy KVNB Ctibora Štolovského.¹⁵⁵

Zajímavý byl vstup Bedřicha Reicina a jeho OBZ do dědického řízení. Jak již bylo uvedeno, smrtí obviněného se zrušuje trestní stíhání, a tedy i konfiskační řízení. Na jaře 1947, tedy jeden rok od smrti Preisse, byl odeslán přímo z OBZ přípis na Ministerstvo vnitra podepsaný Reicinem, kde žádá důsledný postup podle příslušných dekretů a o výsledku zákroku žádá podat zprávu.¹⁵⁶ Jinými slovy, Bedřich Reicin trval na konfiskačním řízení se zemřelým, což posunulo chápání občanského práva na úplně jinou úroveň.

Jelikož se nepodařilo ukončit dědické řízení do „dne vítězství pracujícího lidu“, práce se spisem na několik měsíců zamrzla.

Zemský národní výbor vydal až 23. listopadu 1948 rozhodnutí o konfiskaci majetku zemřelého Preisse (zemřelý nemůže být účastníkem právních vztahů, Zemský národní výbor a především soud naplnil v celém rozsahu vize revolučních marxistů). Tentýž soud, který zahájil projednávání dědického řízení tím, že jmenoval dr. Meissnera soudním komisařem, reflektoval revoluční změny a revolučně třídní pojetí občanského a dědického práva a svým usnesením z 10. června 1950 dědické řízení ukončil tím, že uznal rozhodnutí Zemského národního výboru ze dne 23. listopadu 1948 za titul ke konfiskaci majetku zemřelého a tím i ukončení dědického řízení. Soud tak došel k závěru, že zemřelý může být účastníkem právních vztahů, čili i konfiskace. Rozhodovací praxe soudu se tak dostala do souladu s radikálně komunistickými vizemi prosazovanými Reicinovým OBZ.¹⁵⁷

Z tohoto důvodu byl pověřen projednáním, vlastně ukončením dědictví notář Meissner mladší a protokolárně předal svršky, věci movité a obrazy zástupcům Fondu národní obnovy. Obrazy v počtu více než dvou stovek kusů přešly do správy Národní galerie.¹⁵⁸

153 ABS, sign. 305-201-2.

154 Tamtéž.

155 ABS, sign. 300-8-4. Štolovský svým rozhodnutím ze dne 26. 5. 1945 přidělil Volodě Pružinu ke KVNB a 4. 6. 1945 ho pověřil náborem motorových vozidel všeho druhu pro účely KVNB.

156 ABS, sign. 2M 12437, dopis Reicina ze dne 10. 4. 1947.

157 Nezapomeňme, že zakladatelské jádro OBZ tvořili osvětoví důstojníci čili komunističtí agitátoři.

158 ANG, předávací protokol, sign. Ng3644/1950 ze dne 25. 7. 1950.

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

KOPIE SOUHLASÍ S ORIGINÁLEM
P r o t o k o l

89

o konsiliu zdravotního stavu vyšetřovance dra Jaroslav P r e i s s e, který jest t.č. ošetřován ve vězenské nemocnici krajs. soudu trest. v Praze.

Konsilia zúčastnili se pan prof. MUDr. Josef P e l n á r, Praha II, Spálena 10, a pan MUDr. Frant. Navrátil, Libeň, nám. na Stráži 520. a úředně posepsány vrch. justiční lékař.

Vyšetření pana prof. MUDra Josefa Pelnára:

Dra Preisse znicován velmi změněným tělesně i duševně. Stav výživy je neuspokojivý /chnabá otylost/. Ve stavu tělesném stará mně známá choroba srdeční jest vážně pohoršena; ztenčení srdeční je více rozšířeno, činnost srdeční jest trvale npravidelná, játra, která sotva přesahovala oblouk zaběrní sahají 4 prsty pod oblouk a jsou velmi tuhá, napatrně citlivá. Na dolních končetinách jsou, ačkoliv trvale leží veliké tuhé oděmy na nártu bočníkovitě vyklezuté na lýtkách napačené zvětšených, tuhé. Při řeči a napatrných pohybech nutných při vyšetřování se zřejmě urychluje dýchání. Teplota celkem tepla hypostatis srdeční. Tlak krevní, který se z pravidelné hypotonie poslední době značně kolísá i k vysokým hodnotám, je dnes 190/105 mm Hg/oscillofon/.

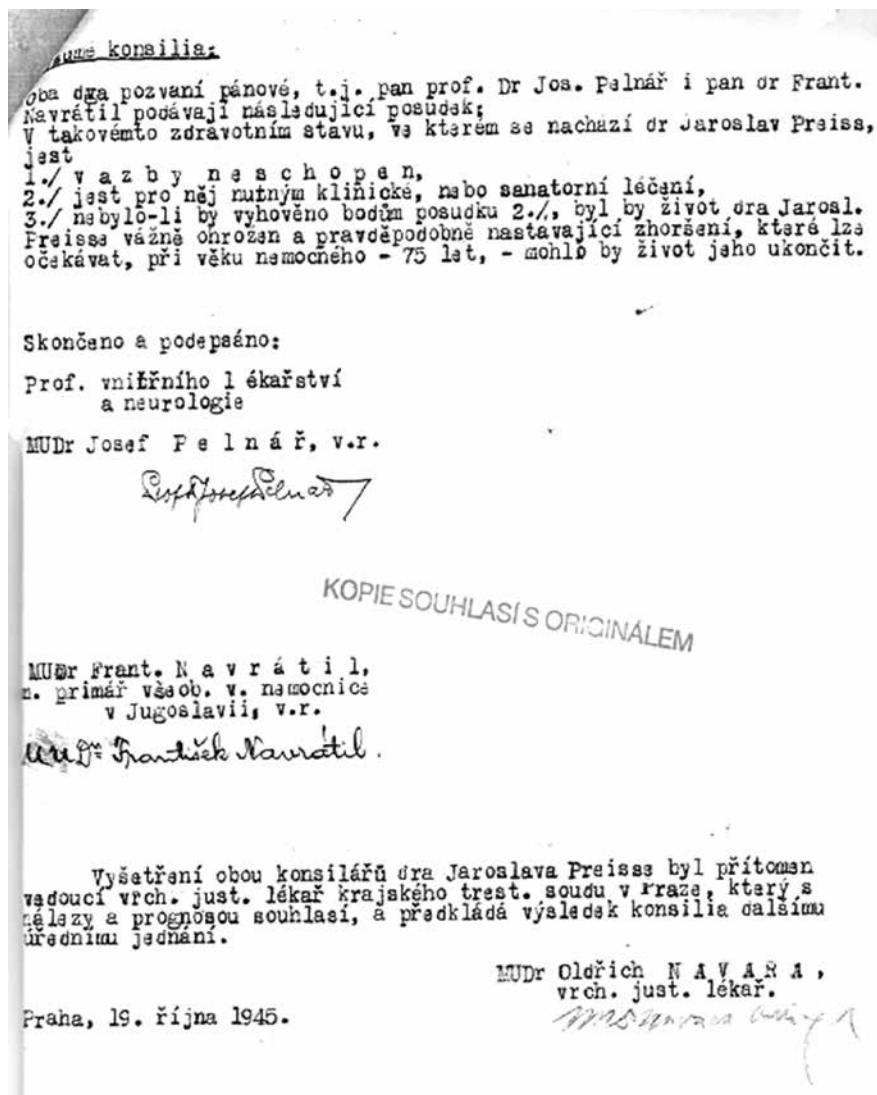
V druhé skupině příznaků vyniká jeho chování. Při jeho habitualním optimismu a povaze celkem vassalé, při jeho vždy přesném způsobu vyjadřování, který se blíží takřka definicím, jak to léta znám, je dnes napačen, že mluví bez plánů, neurčí nit rozhovoru, navzpomíná na slova a tu a tam pleťe názvy, zvláště jména vlastní, a stále upadá v krečový pláč, o kterém správně poznamenává, že neodpovídá žádnému pláťivému dojetí. /nutkavý pláč/. Výslovnost, která u něho vždy byla přesná, a takřka zpěvná, je napačeně tvrdá, někdy smazaně hromadí rozechňny hlásky a někdy je porušen rytmus, nejen vět nýbrž i uprostřed slova. Se zřením k tomu, že předcházela řada erobných poruch výslovnosti a po první z nich řadu hodin trvající nemožnost řeči /výslovnosti/, je patrné, že jde o dysartrii následkem postupujícího eroboukneho meknutí mozku z cévních poruch. Tyto projevy mozkové ataromatose jsou doplněny přesně pozorovaným periodickým dýcháním známou intenzity od neslyšeného dýchání až do hlučného chrčivého.

Na tomto pohoršení srdeční zdatnosti a cévní výkonnosti nutno přičísti nejen citovymocenětna vyplývající z jeho dnešní situace, nýbrž dojata také nedostatku vitamínů v potravě, který v dřívější době i při plně domáci stravě doplňoval vitaminovými preparáty.

Tento stav je zřejmě progradientní. Dodávám, že také na plicích které jsou slabou stránkou jeho organismu už dlouhá léta, slyším na spodinách vlhke chropy, které mohou značit hrozící zanět plic, zvlášt když při tom je koloběh krevní zřejmě pohoršen.

Vyšetření pana Dra Frant. Navrátila:

Souhlasím a nalezem pana prof. dra Pelnára v plně míře a dodávám, že jako rodinný ošetřující lékař od r. 1936-7 až do jeho zatčení pana dra J. Preisse, nejlépe mohu posoudit změnu, a které mluví pan prof. dr. Pelnár a potvrditi ji, takže prognosa je infaustní /neblahá/, pokud se týče života, nebude-li zavazeno bezockladne sanatorní nebo klinické léčení vyšetřovaného.

Obr. 1a, 1b: Konziliární zpráva z 19. 10. 1945

Opis.

K čj.Np 54/45-12.

Pán Dr.Jaroslav Preiss,
ve vazbě národního prokurátora
ve věz.nemocnici.

Zpráva o lékařské prohlídce.-

Vyšetřili jsme dne 12.března tělesný a duševní stav p.
Dra Jaroslava Preisse a podáváme konsiliární nález a posudek:

Pan Dr.Jaroslav Preiss leží skoro trvale v lůžku. Odvo-
lávající se na své vysvědčení ze dne 19.ledna 1946 uvádíme změny,
které nastaly od posledního vyšetření v Mozartově ulici 14.ledna
1946.

Srdce se znovu rozšířilo v levo i v pravo, na spodině
plic zvláště v levo se rozmnožily vlhké chropy, a játra se zvětšila
zšíří dvou prstů do břišní dutiny.

Otok dolních končetin jest naznačen.

K subjektivním stiskům přibylo bolestné pálení stoupa-
jící od srdeční krajiny do krku, pod čelistí a do levého ramene,
a stížena výbava představ /:paměť:/.

Nálada jest depresivní.

Je patrné, že se slabost srdeční pečlivou životosprávou
do 14.I.46 vylepšená plíživě zvětšuje/:plíce, játra/ a ztížený krev-
ní oběh ve svalů srdečních/:ze sklerosy věnčitých tepen:/ se pohoršil
a projevuje souborem příznaků t.zv.angina pectoris/:srdeční křeče:/.
Za příčinu považujeme trvalou horizontální polohu místo žádoucí nej-
šetnější polohy /:pro srdce:/ v prostranném ponodlném křesle, a ne-
možnost vylučné stravy s odměřeným množstvím jednotlivých živin měněným
podle okamžitého tělesného stavu při přesném určování kalorického
efektu.

Pan Dr. Jaroslav Preiss jest těžce nemocen, není schopen

další vazby bez nebezpečí života a měl by býti léčen buď na klinice, nebo v sanatoriu;/Dobříš:/ nebo - poněvaď se to osvědčilo - v domácí ošetřování své choti.

Kdyby nemohlo k žádné z těchto eventualit dojíti, bylo by žádoucí, aby konziliární vyšetření bylo po měsíci opakováno.

V Praze, 13.III.46.

Dr. Herles v.r.

Prof. Dr. Josef Peřnář v.r.
Praha II., Spálená 10.

Doc. MUDr. František Herles,
odborný lékař nemocí vnitřních,
Praha II., Riegrovo nábřeží 8.2.

MUDr. František Navrátil
L.S.

Kolek za 8 Kčs.

Opis tento souhlasí
doslovně s předloženým mi půlarchovým nekolikovaným prvopisem. V Praze dne osmáctého března roku tisícého devítistého čtyřicátého šestého.

L.S. Dekretem notářské komory v Praze ze dne 17.VII. 1945 č.j. 1161 n.k. podle § 3 opatření Stálého výboru ze 16.XI.1938 č. 285 Sb.z.a.n. zmocněný nástupce notáře Dra Jaroslava Čapka v Praze. Dr. Vladislav Malinský v.r.

Opis tento souhlasí doslovně s prvopisem
v tomto opise o *Herles* opatřeným kolekem
8 Kč - h.

Soudní kancelář okresního soudu civilního
pro Prahu-jih, dne 7. VIII. 1947

Malinský
soudní kanc. revident

Dr. J. HARTMANN

Praha, dne 5. června 1940.

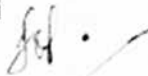
Drahý tatíčku,

dovolují si Ti oznámiti, že dnes večer odjíždím do Vídně, odkud zítra poletím do Athén k obchodně-politickým jednáním, k nimž mne pověřily Reichsernährungsministerium, Berlín, zdejší protektorátní úřady a rovněž i naše vláda. Jde o obvyklá jednání kompenzační pro příští kampaň.

Nevím prozatím, jak dlouho se v Athénách zdržím a těším se, že Ti po návratu budu moci dát osobně zprávu o výsledku své cesty.

S upřímnými pozdravy

Tvůj

Slovutný
pan JUDr. Jaroslav Preiss,
president
Živnostenské banky atd.,
P r a h a II.

Obr. 3: Dopis Preissova zetě dr. Hartmanna o cestě do Řecka z 5. 6. 1940 (přes Řecko provezl Hartmann odbojové zprávy Preisse o ekonomické situaci v protektorátu)

Dr. JOSEF SCHEINER

PRAHA II. 6.8. 1947.
Václavské n. 56.

Peda.

† Preis

Vážený příteli.

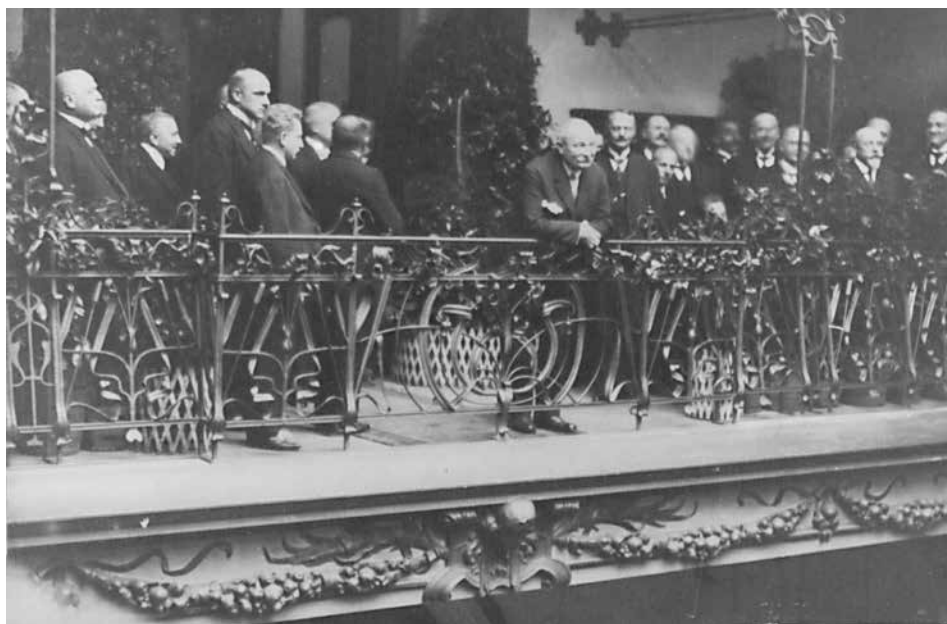
Navazuje na dnešní naši rozmluvu zasílám Ti v příloze ověřený opis lékařského posudku ze dne 13.III.1946, které bylo vydáno lékařským konsiliem svolaným na popud vězeňského lékaře Dra Navary, který nechtěl nésti sám zodpovědnost za katastrofu, hrozící mému tchánovi dalším pobytem ve vazbě. Tento posudek byl ihned 13.III.46 založen do spisů národního prokurátora pod čj. Np 54/45. Vzdor tomuto posudku byl Dr.P. ponechán ve vazbě až do 27.IV.46 a toho dne odvezen již umírající domů, kde za půldruhého dne, nenabyv již vědomí, zemřel.

Děkuji Ti upřímně za vřelý přívětivý a jsem

s přátelským pozdravem
Tobě zcela
oddaný

Schein

Obr. 4: Dopis dr. Scheinera ze dne 6. 8. 1947 Petru Zenklovi ohledně zdravotního stavu Preisse

Obr. 5: Jaroslav Preiss se zdraví se zaměstnanci z ochozu ve dvoraně banky po návratu po nemoci (ANB, f. Živnostenská banka, sign. ŽB 8609/2)

Obr. 6: Portrét Jaroslava Preisse z r. 1922 (ANB, f. Živnostenská banka, sign. ŽB 860/8)